

Slovenské pohrebníctvo

magazín nielen pre profesionálov

III/ 2017

nepredajné

Publikované pod záštitou Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb

ISSN 1339-2131

Krypty Olomouc
Čachtické podzemie
Zvieracie krematórium
Napoleonova hrobka v Paríži
Expozícia o ktorej sa hovorí - Body The Exhibition

Úvodník

podpredsedu SAPaKS Vladimíra Eckera

Vážení čitatelia,

naša asociácia sa dlhodobo zaoberá zvyšovaním úrovne slovenského pohrebníctva, ktoré by sme radi videli na priečke, aká je bežná v Nemecku, Rakúsku, alebo Francúzsku. Tomuto cieľu podriaďujeme všetky naše snahy. Tak, ako politici začleňovali Slovensko do všetkých Európskych štruktúr, tak sme aj my orientovali našu asociáciu na najlepšie organizácie združujúce najkvalitnejších poskytovateľov služieb v oblasti pohrebníctva v Európe.

Čo viac, dosiahli sme prijatie aj do celosvetovej organizácie, združujúcej podobné subjekty ako je naša SAPaKS. A tak pred vyše rokom 30. 5. 2016 sa stala naša Asociácia členom Medzinárodnej federácie pohrebníctva – FIAT – IFTA. Rozhodlo sa tak na konferencii v hoteli Bonaventure and Place Bonaventure Convention Centre, Montréal, Québec, Kanada, kde sme boli prítomní.

To, ako sa nám darí vstupovať do štruktúr najvyspelejších štátov, považujeme za jedinečný úspech. V kontraste s ním máme tu, doma, na Slovensku stále problémy, ktoré zodpovední zatiaľ riešiť odmietajú.

Konkrétne ide o udeľovanie odborných spôsobilostí na prevádzkovanie pohrebnej služby, krematória a správu cintorínov. Napriek rokovaniu s ministerstvami školstva a zdravotníctva, napriek podpore Úradu verejného zdravotníctva, dosah na konanie Akreditačného pracoviska v Trnave, ktoré produkuje nových majiteľov odborných spôsobilostí takpovediac pri okienku, neexistuje. Kompetentní majú povolenia akreditačným pracoviskám nielen udeľovať, ale ich majú aj kontrolovať. Kurzy na tomto pracovisku neprebiehajú v riadnych termínoch, účastníci odchádzajú do terénu síce s dokladom v ruke, ale s nevyškolenou hlavou robia slovenskému pohrebníctvu len hanbu.

Zákon o pohrebníctve sa dotýka ďalších 26 iných zákonov, ktoré sú z oblasti financovania, vzdelávania, kultúry a občianskeho zákonníka. Previazanosť Zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve s inými zákonmi a znalosť týchto vzájomných vzťahov je alfou a omegou vzdelaného človeka v pohrebníctve. K zvýšeniu kvality, profesionality a samozrejme pozdvihnutiu pohrebneho remesla v očiach verejnosti tak môže dôjsť len na základe vzdelanosti, a tá musí byť podmienená nielen skúškou v akreditovanej vzdelávacej ustanovizni, ale aj skúškou u RÚVZ s odbornou komisiou v zmysle zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve.

Ak sa vrátíme k produkcii nových „vyškolených, odborne spôsobilých“ doslova za pár dní, natíska sa otázka, ktorá dnes rezonuje v celom štáte a týka sa korupcie. Deje sa aj pri príprave nových žiadateľov? Vraví sa, zadarmo ani kura nehrabe, je teda možné, že aj tu má korupcia živnú pôdu.

Aj naďalej budeme apelovať na štátne orgány a hlavne na tie kontrolné, aby si vo svojich inštitúciách, ktorým dali moc a právo, zjednali poriadok. Budeme tak robiť dovtedy, kým nepríde k náprave.

*Vladimír
Ecker*

Slovenské pohrebníctvo - štvrťročník,
ročník VII., číslo III, september 2017

Vydavateľ

SAPaKS, Slovenská asociácia pohrebných
a kremáčnych služieb
Trojičné námestie 12, 821 06 Bratislava
IČO: 30869421

Šéfredaktor

Ladislav Stríž

Redakcia

PhDr. Marcel Lincényi, Pavel Ondera,
Mgr. Zuzana Dinková, Mgr. Zuzana
Voštenáková, Mgr. Pavol Ičo

Stáli prispievatelia

doc. PhDr. Margita Jágerová, PhD.,
Jaroslav Šleboda

Grafika & design

Pavel Ondera

Fotografie

Pavel Ondera

Obálka

Katedrála Olomouc
foto Pavel Ondera

Kontakt

+421 903 716 024
+421 903 756 679
www.pohrebnictvo.sk
e-mail: sapaks@sapaks.sk
e-mail: pohrebnictvo@pohrebnictvo.sk

Registrácia

MK SR č. EV 4257/11
ISSN 1339-2131

Tlačiareň

SINEAL spol. s r.o., Kazanská 2,
821 06 Bratislava

Cena

Reálna cena 4,75 €, magazín je nepredajný,
vydávaný a distribuovaný zdarma na náklady
vydavateľa - SAPaKS

Distribúcia

HENRIETTA direct marketing s.r.o.
henrietta@henrietta.sk
www.henrietta.sk

Vyšlo

15. septembra 2017

Nasledujúce vydanie

uzávierka 20. 11. 2017
distribúcia 15. 12. 2017

Partneri a sponzori

TOPA s.r.o., www.topa.sk
LAUK s.r.o., www.lauk.sk

Znak dvojazyčného obsahu na obálke

Výber z obsahu

Ako sa pochovávalo na Devíne

Hroby sa nachádzali v rôznych kruhových jamách, ktoré pôvodne mohli slúžiť ako zásobnicové jamy a neskôr boli využité na pohrebne účely. Pri hroboch z mladšej doby kamennej...
str. 4 - 6

Napoleonova hrobka v Paríži

Napoleonova hrobka je umiestnená v strede otvoreného suterénu katedrály priamo pod kopulou. Pre návštevníka je neprehliadnuteľná na podstavci umiestnená krásna tumba, ktorá je zhotovená z červeného mramoru...
str. 12 - 13

Čachtické podzemie

Najčastejšia otázka návštevníkov je, či chodba viedla na hrad, respektíve, či je spojené Nové mesto nad Váhom s mestom Vrbové, pretože podobné chodby sa nachádzajú v oboch mestách, kde je všade sprasované podložie...
str. 14 - 17

Nástrahy Zemplínskej šíravy

V hblinách tejto nádže však vyhaslo mnoho ľudských životov. Podľa Pavla Skybu, vedúceho plavca – záchranára pre katastrálnu oblasť obce Vinné, je príčin utopenia viacerých. Hlavnými príčinami sú preceňovanie vlastných plaveckých...
str. 18 - 21

Zvieracie krematórium

Najčastejšie robíme kremáciu psíkov a mačiek, potom papagájov, potkanov či domácich zajacov. Spravili sme však aj kremáciu leguána, veľhada kráľovského, prasiatka či srnky bamby. Kremáciu ale vieme zabezpečiť takmer pre všetky...
str. 22 - 23

Krypty v Olomouci

V kostole sv. Václava sa nachádzajú aj ďalšie 3 krypty, ktoré však v súčasnosti nie sú otvorené pre verejnosť. Najzaujímavejšia je románska krypta. Jej vnútro je však zahalené rúskom tajomstva, pretože ju dal zasypať kardinál Ditrichštejn...
str. 24 - 27

Body - Výstava o ktorej sa hovorí

Na výstave Body The Exhibition návštevníkov nečaká len expozícia dokonalých anatomických exponátov, ale tiež interaktívna zóna. Návštevníci sa tak pod vedením medikov naučia na špeciálnych trenažéroch, ako poskytnúť prvú pomoc...
str. 28 - 30

Smrť je súčasťou kolobehu života

Ľudia by chceli umierať doma a v kruhu svojich blízkych, nechcú umierať sami a túžia sa rozlúčiť so svojou rodinou. Väčšina oslovených respondentov bola presvedčená, že za určitých podmienok je možné starať sa...
str. 38 - 40

Takto sa v minulosti pochovávalo na hrade Devín

Hrad Devín patrí spolu s Bratislavským a Nitrianskym hradom k najstarším historicky doloženým hradným objektom na Slovensku. Devínsky hrad bol osídlený od mladšej doby kamennej až do novoveku. So životom na Devíne sa spájala aj smrť a pochovávanie. O spôsoboch pochovávaní v jednotlivých obdobiach nám porozpráva vedúca oddelenia hradu Devín Múzea mesta Bratislavy Mgr. Katarína Harmadyová, PhD.

V najstarších obdobiach, v dobe kamennej sa vyskytovali hroby v rámci sídlisk, respektíve na ich okrajoch, čo je prípad Devínskeho hradu. Osada sa tu rozprestierala vo vyšších častiach hradu a pohrebisko sa nachádzalo v blízkosti miesta, kde momentálne prebieha archeologický výskum. „Našlo sa tam 8 kostrových hrobov. V tom čase pochovávali kostrovo v skrčenej polohe, čo znamená, že mŕtvych pravdepodobne zväzovali. Kostry sa nachádzajú v neprirodzenej polohe, končatiny totiž mali príliš pritiahnuté k telu, takže je vysoko pravdepodobné, že ich museli zviazať. Hroby sa nachádzali v rôznych kruhových jamách, ktoré pôvodne mohli slúžiť ako zásobnicové jamy a neskôr boli využité na pohrebné účely. Pri hroboch z mladšej doby kamennej sme nenašli žiaden inventár, iba v jednom hrobe sa našla nádoba,“ vysvetľuje Mgr. Katarína Harmadyová, PhD.

V stredoveku sa pochovávalo na hrade do vysvätenej pôdy. Dnes sa tam nachádzajú pamiatkovo prezentované

základy veľkomoravského kostola, ktorý zanikol začiatkom 10. storočia. Tam bola postavená kruhová stavba, ktorá mohla slúžiť ako pohrebná kaplnka. V jej okolí sa pochovávalo približne 300 rokov. Od 13. storočia sa na hrade nepochovávalo, a pohrebisko sa presunulo k dnešnému kostolu sv. Kríža v Devíne. Tu sa pochovávalo až do 18. storočia, pretože cisárovná Mária Terézia nariadila, že cintoríny musia byť v extraviláne, takže pohrebisko sa presunulo na územie dnešného cintorína na Kremelskej ulici v Devíne.

Praveké obdobie a hroby

Na výstave Devín v pravku sú prezentované tie najvýznamnejšie artefakty, ktoré sa našli na hrade Devín od doby kamennej až po staršiu dobu železnú. Ako ďalej povedala Mgr. Katarína Harmadyová, PhD., najstaršie nálezy máme doložené z obdobia, keď na hrade sídlil ľud s takzvanou lineárnou keramikou, čo je vidno aj na najstaršej nájdennej nádobe na hrade Devín. Keďže sa táto keramika našla pri ľudskej kostre, tak ide o najstarší hrob, ktorý je doložený na hrade Devín. V tomto prípade boli zosnutí položení do jamy. Mužov pochovávali na pravý bok a ženy na ľavý bok a zvykli ich ešte posypať červeným farbivom, ktoré mohlo evokovať napr. krv. Na Devíne sa však toto farbivo nenašlo, ale na iných súdobých pohrebiskách áno. Príslušníci tzv. bádenskej kultúry pochovávali kostrovo aj žiarovo, žiaľ na hrade neboli nájdené hrobové pozostatky, iba sídliskové.

V staršej a strednej dobe bronzovej sa vyskytovalo birituálne pochovávanie. „Z doby bronzovej sme našli v dolnej časti hradiska v blízkosti neolitických hrobov kamenné deštrukcie dvoch mohýl. Jedna mala kruhový pôdorys s kamenným vencom, vedľa nej sa našla ďalšia kamenná deštrukcia, kde bola v obdĺžnikovej štruktúre nájdená kostra. A ešte medzi týmito zvyškami mohýl sa našiel dvojhrob jedného dospelého a jedného detského jedinca. Hrob bol porušený, pretože bol pomerne plytký a nachádzal sa iba nejakých 80 cm od

terénu. Mladšie osídlenie väčšinou vždy zničilo to staršie, keďže hrad bol neustále osídlený. V hrobe sa našli dve nádoby, ktoré nám pomohli jednoznačne datovať objekty. Patrili Stredodunajskej mohylovej kultúre zo strednej doby bronzovej,“ hovorí ďalej Mgr. Katarína Harmadyová, PhD.

Žiarové pochovávanie

V závere doby bronzovej narastá osídlenie hradu Devín, ktorý bol v mladšej a neskorej dobe bronzovej strategickým mocenským centrom. Návštevníci môžu v múzeu vidieť pozostatky z pohrebiska, ktoré sa nachádzalo na dnešnej Brigádnickej ulici v mestskej časti Devín. Podľa Mgr. Kataríny Harmadyovej, PhD. sa už v 70-tych a na konci 80-tych rokov na Brigádnickej ulici našli nejaké fragmenty, ktoré evokovali, že tam mohlo byť pohrebisko. „V roku 2004 sme na Brigádnickej ulici pri stavbe rodinného domu robili záchranný archeologický výskum, v rámci ktorého sa podarilo odkryť 6 žiarových hrobov, v ktorých boli spopolnení mŕtvi a ich zvyšky boli uložené do niekoľkých nádob. Najbohatší bol hrob číslo 4, v ktorom sa našli až 4 urny s fragmentami bronzovej ihlice.

Návštevníci môžu vidieť aj zachovanú tvárovú časť z lebky ženy, ktorá zomrela medzi 15 až 25 rokom života. Odborníci predpokladajú, že uvedená maska mohla v minulosti slúžiť na rituálne a kultové účely. Návštevníci môžu na výstave vidieť taktiež zvyšky nespálených kostičiek. Ak totiž všetko počas spaľovania tela nezhorelo, tak tie kostičky rozdrvili a dosypali do nádob. V niektorých prípadoch tak boli v nádobe viacerí jedinca a mohli byť aj také prípady, že obsah jedného zosnulého bol uložený do viacerých nádob. Hrobový inventár bol veľmi chudobný jednak preto, že ho pravdepodobne spálili s pozostalým, ale aj preto, že v tomto období bol zaznamenaný pokles pridávania milodarov do hrobov. Na tomto pohrebisku bola nájdená len bronzová ihlica a kostený korálik. Pokiaľ sa nemýlim, katolícka cirkev pripustila kremáciu až v roku 1963, a ešte aj dnes s tým nie sú všetci úplne uzrozmenejší. Samozrejme, v minulosti sa prístup k pohrebnému rituálu vyvíjal pod vplyvom rôznych okolností. Napríklad prví Slovania, ktorí prichádzali na naše územie pochovávali žiarovo, ale časom, pod vplyvom kresťanstva a Avarov, prešli na kostrové pochovávanie. Zachoval sa záznam arabského cestovateľa Ahmeda Íbn

Priamo na hradnom vrchu sa nachádza múzeum s vystavenými nálezmi

Mgr. Katarína Harmadyová, PhD. na archeologickom pracovisku

Fadlána, ktorý sledoval takýto pohreb u východných Slovanov v oblasti Ruska, a čudoval sa, prečo spaľujú svojich mŕtvych. Oni sa mu vysmiali, že vy Arabi ste hlúpi, ak necháte svojich najmilších, aby ich v zemi žral hmyz a červy. Prísudzovali ohňu očistnú funkciu a momentom spálenia mal prísť zosnulý do raja,“ objasňuje žiarové pochovávanie Mgr. Katarína Harmadyová, PhD.

Pochovávanie pod mohylami

V dobe halštatskej pochovávali takisto žiarovo, náčelníkov a príslušníkov ich rodín pod veľkými mohylami. Takéto mohyly sa mohli nachádzať aj v blízkosti Devína, keďže hrad bol aj v tomto období mocenským centrom, ktoré kontrolovalo obchodné cesty smerujúce zo severu na juh a zo západu na východ. Z tohto obdobia však archeológovia evidujú iba jeden žiarový hrob, opäť z obce Devín. Počas rekonštrukčných prác nádvorja v roku 2002 sa im na hrade podarilo v kultúrnej vrstve, ktorá patrila do staršej doby železnej,

nájsť dve kostričky malých chlapcov, jeden bol novorodenec a druhý mal maximálne 6 mesiacov. Žiaľ, neboli pietne uložení v žiadnom hrobe, boli len tak pohodení v kultúrnej vrstve. Ťažko povedať, či išlo o nejaké obete rituálnych úkonov alebo nešťastia.

Zmena pochovávania u Kelto

Napriek tomu, že Devín bol silno osídlený počas doby laténskej, z tohto obdobia sa nenašli žiadne hroby. Keď prišli Kelti na naše územie v 3. a 4. storočí, najskôr pochovávali kostrovo a potom prešli na žiarový spôsob pochovávania. Z 1. stor. pred Kr. sa na Devíne podľa Mgr. Kataríny Harmadyovej, PhD. našli iba kostrové pozostatky piatich osôb, z toho dvoch detí, ktoré sa našli v kamennej deštrukcii pri zničených spálených sídliskových objektoch. Archeológovia sa domnievajú, že to súviselo s nájazdom pravdepodobne germánskych útočníkov.

Germánske hroby

Ani z doby Rímskej ríše sa zatiaľ v Devíne nenašli žiadne hroby, okrem dvoch. V obci v blízkosti kostola sv. Kríža sa našli dva germánske hroby. Išlo o dva bohaté žiarové hroby pozostávajúce z keramickej urny s popolom pozostalých a množstvom bronzových predmetov. Našli sa tu napr. opaskové kovania, spony, prívesky v tvare kačičky a býka, či ruka znázorňujúca

figu borovú. Viac hrobov sa nenašlo aj z toho dôvodu, že na mieste sa neskôr nachádzalo veľkomoravské pohrebisko, na ktorom sa našlo viac ako 123 veľkomoravských hrobov.

Súčasný archeologický výskum

V súčasnosti pri vchode do hradu prebieha systematický predstihový archeologický výskum, pretože sa tu plánuje výstavba prevádzkovej budovy so zázemím pre verejnosť. V novej budove budú potrebné depozitáre, kancelárie, reštaurátorské dielne, ale ostatne tu priestor aj pre múzejný obchod, prednáškovú miestnosť, sociálne zariadenie, kaviareň, kde si budú môcť ľudia posediť, dať si kávičku či kúpiť brožúrky. „Tento predstihový archeologický výskum musíme spraviť pred plánovanou výstavbou. I keď máme relatívne rozsiahly zbierkový fond, nie vždy je čas na spracovávanie a publikovanie nálezov, ktoré sa vykopali za viac ako sto rokov, pretože prvý archeologický výskum sa na hrade začal už v roku 1913,“ vysvetľuje vedúca oddelenia hradu Devín Múzea mesta Bratislavy Mgr. Katarína Harmadyová, PhD. s tým, že archeológovia počas tohtoročného výskumu zatiaľ nenašli žiadne hroby, ale odkryli viaceré zvieracie pozostatky, čo signalizuje, že na mieste bola v minulosti evidentne nejaká „špajza“. Výskumníci budú v sondách pokračovať až na samotné podlažie, aby im nič neuniklo.

Marcel Lincényi, foto Pavel Ondera

RÚČKY • KRÍŽE • ČALÚNENIA • OZDOBY NA TRUHLY
OBLEČENIE PRE PRACOVNÍKOV POHREBNEJ SLUŽBY
POMNÍKY • URNY • GRANIT • MRAMOR • SOCHY

VEĽKOOBCHOD SMÚTOČNÝCH POTRIEB A KAMEŇA

Štefan Poláček POLA

Na Tablách 3
080 06 Nižná Šebastová
pola@pola.sk
sklad@pola.sk

www.pola.sk
www.pomniky.com

OBJEDNÁVKY
sklad: 0905 604 020
kancelária: 051 7582 035

Hovoríme s predsedom SAPaKS

Ladislav Stríž: Slovenské pohrebníctvo sme posunuli na európsku úroveň

Už vyše 10 rokov je predsedom Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb. Rozprávali sme sa s Ladislavom Strížom, ktorý sa dlhodobo snaží skvalitňovať pohrebné a kremačné služby na Slovensku, a taktiež sa so všetkých síl pokúša nenútené a niekedy aj odľahčene vysvetľovať potrebu tohto povolania pre spoločnosť, aby pohrebníctvo už nebolo tabu vo verejnosti.

V roku 2006 ste spolu s dobrým priateľom Vladimírom Eckerom založili Slovenskú asociáciu pohrebných a kremačných služieb. S akými hlavnými cieľmi ste sa rozhodli ustanoviť toto združenie nezávislých organizácií?

Asociáciu sme zakladali v čase, keď na Slovensku bola „takmer v každej garáži“ akási filiálka pohrebnej služby s takzvanými „odborníkmi“, čo postupne dehonestovalo našu profesiu a posúvalo ju na perifériu spoločnosti. Uvedomil som si, že je potrebná zmena pohľadu na našu profesiu. V asociácii sme privítali vznik nového pohrebného zákona a určenie pravidiel prevádzkovania nielen pohrebnej služby, ale aj ostatných profesií týkajúcich sa pochovávaní. Vznikla skupina ľudí, ktorí sa tejto problematike venujú dodnes a treba povedať, že vcelku úspešne. Problematika umierania a následne dôstojného pochovania sa raz dotkne každého z nás, či to chceme alebo nie.

V pozícii predsedu SAPaKS ste už jedenásty rok. Ako hodnotíte činnosť asociácie po toľkých rokoch? Na čo ste najviac hrdý, čo sa v rámci SAPaKS počas existencie podarilo?

Najviac ma teší, že na základe nášho snaženia, či už cez magazín ale aj pohrebné výstavy, sme posunuli slovenské pohrebníctvo na európsku úroveň a mnohí, mám na mysli pohrebné služby, sa prispôbujú trendom aj v tejto oblasti. Viete, pri zakladaní asociácie sme vôbec nepredpokladali, že budeme fungovať aj ako poradný orgán pre verejnosť, primátorov miest a obcí, respektíve, že sa budeme vyjadrovať k mnohým kauzám okolo pohrebníctva. A verte mi, že tých káuz bolo a je dosť.

SAPaKS sa krátko po svojom vzniku stala rešpektovaným partnerom pri tvorbe súčasného platného zákona o pohrebníctve z roku 2010. Uplatňovanie zákona 131/2010 v praxi však ukázalo, že legislatíva nerieši všetky situácie v pohrebníctve, pričom pravdepodobne bude potrebná novelizácia zákona. Ktoré problémy, týkajúce sa

Ladislav Stríž, predseda SAPaKS

prevádzkovania pohrebných služieb ako aj pohrebísk, v súčasnosti považujete za najpálčivejšie?

Osobne tvrdím, že množstvo otázok a sťažností okolo pohrebného zákona 131/2010 Z. z. vychádza z neznalosti uvedených paragrafov. Samotný zákon je postavený vcelku dobre, len pri jeho dodržiavaní nie sú dôsledné kontrolné orgány, ktoré majú v praxi túto činnosť kontrolovať. Je tu, samozrejme, požiadavka, ako napríklad päťdesiatmetrové ochranné pásmo od cintorína, ktorú je potrebné zmeniť a prenechať kompetencie v rozhodovaní stavieb v tomto pásme na obce a stavebné úrady. Ďalej otázka sprísnených sankcií pri nedodržiavaní uvedeného zákona, či prípadné odňatie licencie na podnikanie. Nesmieme zabúdať ani na zmenu pre získanie odbornej spôsobilosti v uvedenej oblasti. Doterajšie skúsenosti a kontroly totiž naznačujú akúsi laxnosť pri ich získavaní. V mnohých krajinách, aj mimo Európy, je táto oblasť dokonca skoro ročným študijným odborom spojeným s praxou. Dnes táto situácia na Slovensku vyzerá tak, že do praxe sa dostávajú tzv. podnikatelia, ktorí nevedia zvládnuť komunikáciu s pozostalými, upraviť a obliecť

zosnulého, nehovoriac o dodržiavaní hygienických predpisov pri manipulácii so zosnulým. Dovoľte mi v tejto súvislosti zdôrazniť, že naša asociácia nie je proti tomu, aby bola konkurencia na trhu väčšia, ale nech je kvalitnejšia! Dnes mnohí pozostali ani nevedia, kde majú uloženého svojho zosnulého do doby pohrebu, lebo mnohé pohrebné služby sa za posledné roky ani nesnažili vytvoriť podmienky na osamostatnenie a modernizáciu svojej firmy.

Ďalším problémom v tejto oblasti sú pohrebnými službami podplatení niektorí obhliadajúci lekári. Viete, je nanajvýš zaujímavé, že pohrebná služba, ktorá získala licenciu napr. pred mesiacom a ani nemá stabilného zamestnanca, naraz, ako šibnutím prútika, získava zákazky len na základe tzv. dohadzovania zosnulého cez uvedeného doktora-samaritána. V tomto smere nám asi zmena zákona nepomôže. Ja vidím nápravu len cez trestné oznámenia za úplatkárstvo a apelovanie na pozostalých, aby si pri výbere pohrebnej služby dávali pozor. V konečnom dôsledku, provízie idú, samozrejme, z ich peňazí.

SAPaKS je v súčasnosti členom celosvetovej federácie pohrebných služieb FIAT-IFTA a Európskej federácie pohrebných služieb EFFS. V čom sú poskytované pohrebné služby vo svete iné ako na Slovensku?

Pohrebné služby sú vo svete iné v samotnej kvalite... No jedným dychom dodávam, že už aj na Slovensku sú pohrebné služby s vysokou kvalitou, ale je ich stále málo. Sú to pohrebné služby, ktorých majitelia a konatelia majú tendenciu poskytovať služby na svetovej úrovni a ktorých aj naša asociácia bude podporovať.

Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb v spolupráci s EXPO CENTER v minulom roku organizovala v poradí už tretiu medzinárodnú kontraktčno-predajnú výstavu Slovak Funeral 2016, ktorá je jedinečná svojho druhu na Slovensku. V čom sú dôležité takéto odborné podujatia a prečo by pracovníci z pohrebníctva na takýchto výstavách nemali chýbať?

Naším cieľom bolo, aby sme priblížili európske a svetové dianie v tomto rezorte hlavne podnikateľom v tejto oblasti a až následne verejnosti. Pokiaľ ukážete nové trendy aj v tejto oblasti, či už sa to týka moderných áut, nových druhov rakiev ale aj príslušenstva, vznikne situácia, že aj verejnosť bude požadovať zmenu v tejto oblasti a následne prinúti k uvažovaniu aj jestvujúce pohrebné služby, správy cintorínov, ale aj krematóriá o zmene vlastného postoja k samotnej modernizácii tejto oblasti.

Na prvej výstave Slovak funeral ste zorganizovali dovtedy nevídanú súťaž vo výkope hrobov, ktorá sa stretla s mimoriadnou pozornosťou médií. Prečo je, podľa Vás, potrebné hovoriť o pohrebníctve aj širokej verejnosti takouto, možno aj zábavnejšou formou?

Treba povedať, že keď sa bavíme o samotnom pohrebníctve, tak akosi zabúdame, že jeho súčasťou je aj výkop hrobu a hrobári. Mojou snahou bolo predovšetkým priblížiť ich ťažkú

Memento Poznaň, 2010

Otvorenie výstavy už tradične moderuje Ivan Tuli Vojtek

prácu v teréne. Slovensko je členitá krajina, terén je zložitý a niekde sa kope hrob aj viac dní a za každého počasia – či prší, mrzne alebo sneží. Títo ľudia pri pohreboch stoja v ústraní, verejnosť si ich príliš nevšimá, treba teda poukázať na ich ťažkú prácu. To bol cieľ a sám som bol prekvapený, aký mediálny ohlas to malo vo svete.

Na výstave Slovak funeral vznikla aj spolupráca pohrebných služieb na úrovni krajín Vyšehradskej skupiny. Sú už prvé viditeľné výsledky tejto spolupráce?

Uvedené zoskupenie sme sa rozhodli oživiť hlavne preto, že máme spoločnú minulosť a tradície aj v oblasti pochovávaní. Spoločné stretnutia naznačujú, že užšia spolupráca je potrebná či už pri komunikácii a transporte zosnulého na miesto pochovania, alebo pri vzájomnej výmene tovaru a doplnkov pre túto oblasť. Každá z uvedených krajín uskutočňuje jedenkrát ročne semináre a prednášky z oblasti pohrebníctva. Tento rok sa stretávame v Českej republike a témou bude 100 rokov od prvého spopolňovania.

Oblasť pohrebníctva popularizujete v odbornej a laickej verejnosti aj prostredníctvom odborného časopisu Slovenské pohrebníctvo, ktoré pod záštitou SAPaKS vychádza od roku 2011. Aký je záujem o tento špecializovaný časopis?

Naším cieľom bola predovšetkým osveta pre verejnosť, poukázať na klady a zápory, oboznámiť verejnosť s danou problematikou, čo sa nám aj za tú dobu úspešne darí. Musím sa priznať, že verejnosť bola zo začiatku tak trochu zdržanlivá, mnohí priam odskočili pri pohľade na názov magazínu. Za 7 rokov vydávania časopisu však pochopili, že v magazíne publikujeme odborné a zaujímavé články, o čom svedčí aj stúpajúci počet našich čitateľov.

Väčšina manažérov by sa uspokojila s úspešným vydávaním odborného časopisu Slovenské pohrebníctvo ako aj s jeho internetovou verziou, no vy ste sa rozhodli založiť Funeral TV. S akými novinkami plánujete prísť do budúcnosti?

Viete, nemôžete zostať stáť na jednom mieste ani v takej oblasti, ako je pohrebníctvo. Nové technológie a aplikácie vám dávajú možnosti komunikácie s verejnosťou. Chceme dať možnosť priamej a odbornej komunikácii priamo v teréne alebo v štúdiu pod odborným dohľadom. Poukázať na nekalé podnikanie v tejto oblasti a stretávať sa viac s takými pohrebnými službami, správcami cintorínov a krematórií, ktorí si zaslúžia pozornosť verejnosti.

Okrem toho, že ste predseda SAPaKS a šéfredaktor odborného časopisu Slovenské pohrebníctvo, ste majiteľom pohrebnej služby Stríž, ktorá funguje už tretiu generáciu s vyše 67 ročnou praxou a skúsenosťami. Čo Vám dáva a berie práca v oblasti pohrebníctva?

Naozaj sa pohybujem v tejto oblasti (chtiac – nechtiac) už dosť dlho, čo sa týka pochovávaní, viem porovnať prítomnosť a minulosť. Viete, čo mi však vadí? Trápi ma, že sa stráca ľudská dôstojnosť zosnulého po smrti. Vadí mi, že zosnulý sa stáva

akýmsi „tovarom“ bez dôstojnosti, len pre chamtivosť iných, či už sú to rodinní príslušníci alebo dohadzujúci obhliadkoví lekári. Vadí mi zlá legislatíva SR, kde sa zosnulý stáva majetkom štátu a je doslova „vykostený“ a stáva sa biznisom bez vedomia príbuzných. Veď človek aj po smrti je človekom, bol otcom, matkou, sestrou či bratom a dôstojne by sa s ním malo zaobchádzať aj po smrti. Úcta k zosnulému, to je to, čo som sa naučil od mojich predkov v tomto remesle a k tomu viem aj mojich synov, ako štvrtú generáciu v pohrebníctve.

Každý, kto Vás pozná, tak vie, že ste nesmierne pracovitý a seriózny človek, ktorý okolo seba rozdáva pozitívnu náladu. Kde beriete energiu pre svoju prácu?

Pracovať so smrťou je náročné, potrebujete k tomu mať pevnú vôľu, dobrú psychiku, hlavne nenasávať do seba negatívnu energiu, ktorá je okolo vás, ale snažiť sa o pozitívnu, ktorá vám zostáva. Hlavne majte na pamäti jednu krásnu a pravdivú vetu, ktorú som čítal niekde na cintoríne: „Človek nezabudni! To čo si bol ty, boli sme aj my, to čo, sme my, budeš raz aj ty!“

Rozhovor viedol Marcel Lincényi, fotografie archív SAPaKS

Hore: Súťaž vo výkope hrobov sa tešila záujmu médií aj zo zámoria
Dole: Výstava Slovak Funeral 2014

Novinka na Slovensku

SAPaKS prináša objektivitu do spravodajstva

Reportáže, zaujímavosti, novinky z domova i zahraničia

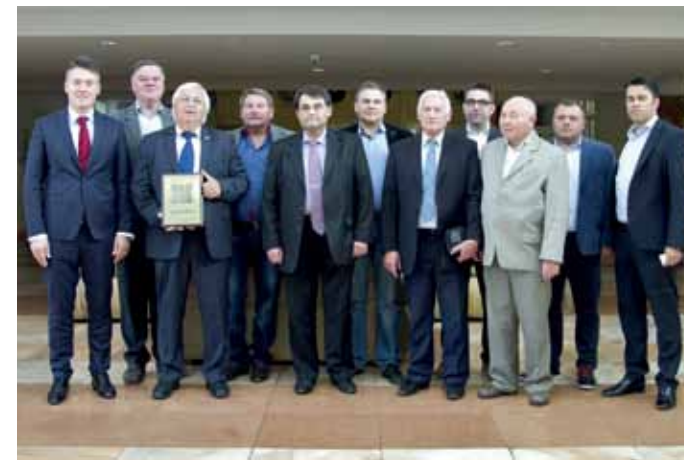
Oblasť pohrebníctva zasahuje do životov všetkých občanov, každého mesta, každej, aj tej najmenšej obce. Pohrebníctvo patrí k životu podobne ako zdravotníctvo, pohreb je opakom narodenia, sprevádzajú ho podobné rituály, podobné i keď opačné emócie.

Zväčša sa o pohrebníctve hovorí na verejnosti a hlavne v médiách v súvislosti s obvineniami, podozreniami a ak všetko beží ako má, či dokonca sú ľudia spokojní so službami, médiá mlčia. I preto sa rozhodla SAPaKS vytvoriť spravodajskú videosekciu, ktorá bude s profesionalitou a hlavne objektivitou informovať verejnosť o dianí v pohrebníctve.

Prvé reportáže už nájdete na našom portáli www.pohrebnictvo.sk v sekcii **Slovak Funeral TV**

Svoje námety nám môžete posilať do redakcie na sapaks@sapaks.sk, alebo telefonicky na 0903 716 024

Hore: Stretnutie zástupcov pohrebníctva krajín V4
Dole: Vyjadrenie ku nepodloženému obvineniu nášho člena v Skalici

Hore: Rozhovor s Pavlom Lacinom, Sdružení pohřebnictví v ČR
Dole: Tlačová konferencia ku pochybeniam obhliadajúcich lekárov

Napoleonova hrobka v Paríži

Jeden z najznámejších Francúzov Napoleon Bonaparte má veľkolepé a grandiózne miesto posledného odpočinku. Hrobka slávneho generála a cisára sa nachádza v Mansartovom Dóme Parížskej Invalidovne, ktorá je miestom posledného odpočinku viacerých vojnových hrdinov Francúzska.

Hrobka slávneho Napoleona Bonaparte, alebo Napoelona I. (*15. august 1769 – † 5. máj 1821) sa nachádza v bývalom katedrálnom kostole Mansartovho Dómu, ktorého nádherná zlatá kopula svieti do širokého okolia. Napoleonova hrobka je umiestnená v strede otvoreného suterénu katedrály priamo pod kopulou. Pre návštevníka je neprehliadnuteľná na podstavci umiestnená krásna tumba, ktorá je zhotovená z červeného mramoru. Pozostatky slávneho generála sú uzavreté v šiestich rakvách. Napoelon bol pôvodne pochovaný na Sv. Helene, kde zomrel v roku 1821 potom, čo tam bol internovaný po bitke pri Waterloo. Kráľ Ľudovít-Filip však po 19 rokoch po smrti generála umožnil návrat jeho pozostatkov späť do Francúzska a ich uloženie v kaplnke sv. Hieronyma v Paríži. Keďže renovácia Parížskej Invalidovne trvala mnoho rokov, Napoleonove pozostatky boli presunuté na honosnejšie miesto pod kopulu až v roku 1861.

Návrat Napoleonových pozostatkov do Francúzska bol obrovskou udalosťou, o čom svedčia aj historické pramene. V Mansartovom Dóme, ktorý sa tiež nazýva Dóm Invalidovne však nie je pochovaný len Napoleon Bonaparte, ale miesto posledného odpočinku tu našli aj niektorí členovia Napoleonovej rodiny a viacerí dôstojníci, ktorí slúžili pod jeho velením či ďalší francúzski vojenski hrdinovia. Vedľa Napoleonovej hrobky si v kostole môžeme prehliadnuť napríklad hrobku najstaršieho brata Napoleona Josepha Bonaparta alebo pomník slávneho vojenského architekta Varbana, ktorý zomrel v roku 1707.

Hrobka pre kráľovskú rodinu

Dóm Invalidovne mal podľa zámeru francúzskeho kráľa Ľudovíta XIX od svojho začiatku slúžiť ako miesto posledného odpočinku pre kráľovskú rodinu. Tento smelý plán však nevyšiel a toto miesto sa stalo pomníkom bourbonskej slávy. Katedrálny kostol je dielom francúzskeho architekta Mansarta, ktorý sa pri realizácii tejto stavby inšpiroval bazilikou sv. Petra v Ríme. Mansartov Dóm so zlatou kopulou bol

Napoleonova hrobka
Vpravo hore: Hrobka najstaršieho brata Josepha Bonaparta

dokončený v roku 1708 a je považovaný za triumf francúzskej barokovej architektúry. Interiér kupoly bol vymalovaný (dokončený 1705) Le Brunovým žiakom Charlesom de La Fosse (1636 – 1716). Maľby pri pohľade zdola zobrazujú vtedajšiu predstavu vesmíru.

Parížska Invalidovňa

Mansartov Dóm je súčasťou Parížskej Invalidovne, ktorá sa nachádza v 7. mestskom obvode. V rozsiahlych krídlach komplexu Invalidovne je okrem Mansartovho Dómu aj Vojenské múzeum francúzskej armády s expozíciami francúzskych vojenských dejín, či Národný inštitút pre invalidných vojnových veteránov, ktorý zahŕňa domov dôchodcov, nemocnicu, centrum pre ambulantnú lekársku pomoc. Vznik domu pre starých či chorých vojakov inicioval Ľudovít XIV. nariadením zo dňa 24. novembra 1670. Kým však bola stavba dokončená v roku 1676, projekt sa postupne rozšíril. Predná časť Parížskej Invalidovne merala 196 metrov a celý komplex mal 15 nádvorí, najväčšie čestné nádvorie bolo určené na vojenské prehliadky.

Praktické informácie

K Dómu Invalidovne sa najrýchlejšie dostanete parížskym metrom. Najbližšia je stanica Invalides, kde zastavuje linka metra M8 a taktiež linky prímestských vlakov RER C. V tejto stanici vystúpite na ulici Esplanade des Invalides a za niekoľko minút prídete k Invalidovni zo smeru od Seiny. K Dómu Invalidovne sa taktiež dostanete metrom zo stanice La Tour-Maubourg, alebo zo stanice Varennes. Vstupné do múzea aj kostola s Napoleonovou hrobkou stojí 9,50 eur. Znížené vstupné je potom 8,50 eur. Otváracie hodiny v turistickej sezóne od apríla do októbra sú každý deň od 10 do 18 hodiny.

Marcel Lincényi, fotografie autor

ITYS

Urny z kameňa, z rôznych materiálov.

Ceny od 100,- € bez DPH
(120,- € s DPH).

Ceny plastových schránok na urny (z ľavej strany):

- na 2 urny typ A: 34,- € bez DPH (40,80 € s DPH),
- na 4 urny typ A: 38,- € bez DPH (45,60 € s DPH),
- na 6 urien typ A: 38,- € bez DPH (45,60 € s DPH),
- na 4 urny typ B: 37,- € bez DPH (44,40 € s DPH).

ITYS, s.r.o. - všetko pre kameňovýrobu, cintorínske doplnky, technika, náradie, stroje...

Adresa: Malinová 357, 97213 Nitrianske Pravno, tel. č.: 0905 340 173, príjem objednávok: 0948 605 733, web: www.itys.sk, mail: itys@itys.sk.

Čachtické podzemie

slúžilo ako pivnice aj ako žaláre

Najskôr mali slúžiť ako pivnice, no neskôr našli využitie ako úkryt pred rabovaním, či dokonca ako žaláre. Hovoríme o podzemných chodbách pod Čachticami, ktoré v minulosti merali niekoľko kilometrov a nevinné mladé dievčatá tu mala mučiť samotná grófka Alžbeta Báthory. Čachtickým podzemím nás sprevádzal Ing. Miroslav Bitarovský z občianskeho združenia Na hrade.

Nech sa páči, vstúpte, víta nás Miroslav Bitarovský

História čachtického podzemia sa traduje už vyše 450 rokov. Prečo bolo v minulosti vybudované?

Čachtické podzemie existuje už pravdepodobne vyše 450 rokov a nikdy nebolo obdobie, kedy by o ňom ľudia nevedeli. V 16. a 17. storočí boli v Čachticiach rozsiahle vinohrady a ovocné sady, ktoré boli súčasťou kaštieľa rodu Nádasdyovcov. Keďže ešte nebola elektrina a chladničky, tak bolo potrebné niekde uskladniť potraviny, na čo boli, samozrejme, vhodné podzemné priestory, pretože v pivniciach je stabilná teplota 9 stupňov počas celého roka, ktorá umožňuje kvalitne a dlhodobo uskladňovať ovocie, zeleninu a víno. Pivnice obyvatelia Čachtíc následne využívali ako vstup do komplexu úkrytov pred Turkami, alebo pred inými oddielmi, ktoré tu v 16 a 17. storočí napádali okolité obce a rabovali. Miestni obyvatelia tieto pivnice postupne poprepájali pod zemou s cieľom, aby nemuseli utekať do lesa, alebo do jedného vchodu, čiže každý si vbehol do svojej pivnice, ktorá bola tmavá, čo zneistilo prípadného votrelca, ktorý tam nepatrí. Naopak, domáci sa v podzemí vedeli orientovať, pretože si chodby kopali sami a mali znalosť o tajných zatočených križovatkách a zákutiach, aby zmiatli nezvaného návštevníka. Je potvrdené výpovedou

ešte žijúceho pamätníka, ktorý sa v podzemí počas druhej svetovej vojny s rodinou ukrýval ako päťročný, že v chodbách boli postele, na ktorých spali celú noc, pokiaľ pominulo nebezpečenstvo. Podzemie počas obdobia Krištofa Erdődyho a následne statkára Springera opäť slúžilo ako pivnice, až prišlo obdobie, keď miestni obyvatelia začali pravdepodobne využívať tieto priestory ako sklad komunálneho odpadu. Zopakujem, že hlavným účelom, kvôli ktorému bola aj pivnica, do ktorej máme vstup vybudovaná, boli skladové priestory.

Ako ste sa Vy osobne dostali k správe Čachtického podzemia?

V roku 2008 Poľnohospodárske družstvo Čachtice od miestnej obyvateľky kúpilo záhradu, čím bolo možné podzemiu prinašovať zašlú slávu a ukázať návštevníkom ich funkcionality. Sú to staré pivnice, ale hlavne, čo je pre nás dôležité, stoja na pozemku, kde kedysi stál kaštieľ rodiny Nádasdyovcov a sú veľmi úzko späté so samotným menom uhorskej grófky Alžbety Báthory, ktorá bola prezývaná ako Čachtická pani. Poľnohospodárske družstvo Čachtice je veľmi dynamické družstvo, ktoré má produkciu v rôznych sférach. My sme hlavne radi, že zachovali vinohradníctvo, že sa tu doteraz produkuje kvalitné čachtické víno. Čo sa týka tohto pozemku, tak družstvo nemalo také kapacity, aby vyčlenilo stálych zamestnancov, ktorí by sa venovali tejto činnosti, takže po odkúpení a nutných zásahoch do bezpečnosti samotného vchodu, elektrického osvetlenia, prípadne zázemia, aby návštevníci mohli počkať v suchu a vypočuť si nejakú prednášku, dali priestor dobrovoľníkom z rôznych občianskych združení. Počas deviatich rokov podzemie spravovalo niekoľko združení. V súčasnosti sa o čachtické podzemie stará občianske združenie Na hrade.

Prečo sa Vaše občianske združenie volá Na hrade, keď spravujete podzemie?

Na prvé počutie je to možno netypický názov, ale nám ide hlavne o to, že robíme publikačnú činnosť, ktorá je venovaná vysvetleniu histórie 16. a 17. storočia hlavne zameranú na život grófky Alžbety Báthory, ktorá žila na rôznych

Železná panna ako vraždiaci nástroj mladých dievčat. Mýtus alebo fakt? Je pravdou, že nástroj útrpného práva, určený k mučeniu, sa pod týmto názvom používal. V každom prípade Železnú pannu s jej smrtiacimi hrotmi, trčiacich z hrude v čachtickom podzemí nájdete a vyzerá skutočne hrozivo.

hradoch a kaštieľoch. Našou domovskou stanicou je táto záhrada a venujeme sa prehliadke, lebo okrem základných informácií o podzemí, veľmi veľa návštevníkov zaujímajú rôzne historické zákutia a témy, ktoré súvisia s Čachtickou paňou.

Kedy bolo podzemie zrekonštruované do tej podoby, že ste doň mohli začať vodiť záujemcov?

Otcom myšlienky sprístupnenia čachtického podzemia verejnosti bol predseda miestneho poľnohospodárskeho družstva pán Jozef Čarada, ktorý inicioval brigádu, počas ktorej sa vyčistil vstup do podzemia. Spravili sa aj minimálne bezpečnostné prvky, čo sa týka osvetlenia, aby bolo vôbec

možné vstúpiť do podzemia a vodiť tu verejnosť. Z dokumentárneho televízneho záznamu vieme, že dňa 1. mája 2008 počas prvej brigády predseda družstva Jozef Čarada naštartoval stroj, ktorý vyrábala elektrinu na osvetlenie podzemia. Odvtedy sa postupne čistilo a vynášali odpadky a suť zo starých domov. V podzemí chceme robiť minimálne zásahy a zanechať pôvodný vzhľad. Naši predkovia budovali chodby s veľkou dávkou vkusu, návštevníci tu môžu vidieť zachované románske alebo gotické klenby. Žiaľ, časť chodieb je nenávratne zničená a dnes je ťažké niekoho za to viniť. Jednoducho za socializmu bola taká doba, kedy aj v prípade, že sa chodby prepádali, ľudia nemali dôvod a ani chuť prezrádzať, čo sa stalo a prepádku pozasypávali.

Reportáž z Čachtíc pripravil Marcel Lincényi, foto Pavel Ondera

Tým pádom sieť mnohých kilometrov chodieb v niekoľkých úrovniach pod zemou je zrejme trvalo zničená.

Spomínali ste, že komplex čachtického podzemia môže mať niekoľko kilometrov. Je to vôbec možné?

Áno, je to možné. Existuje monografia Čachtíc, kde je veľmi podrobne popísané, kadiaľ v minulosti viedli podzemné chodby. Ak sme si totiž rozložili podrobnejšiu mapu Čachtíc, pozreli si konkrétne body, tak sme narátali spolu 6 kilometrov celkovej dĺžky podzemia. A to ešte stále nevieme o tých chodbách, ktoré tu boli v minulosti, mohli sa prepadnúť tak, že o nich ani nevieme. Aj v knihách sa doslova píše, že podzemie je poprepávané v niekoľkých kilometroch, čo spôsobilo neznalému návštevníkovi šok, lebo mohol veľmi rýchlo zablúdiť. V minulosti sa v podzemí hrávali deti a neraz sa stalo, že sa stratili a rodičia ich museli hľadať v podzemí.

Jedna z povier hovorí, že chodba viedla z Čachtíc na hrad, či dokonca do Nového mesta nad Váhom. Ako to teda je?

Najčastejšia otázka návštevníkov je, či chodba viedla na hrad, respektíve, či je spojené Nové mesto nad Váhom s mestom Vrbové, pretože podobné chodby sa nachádzajú v oboch mestách, kde je všade sprasované podlažie. Na túto otázku zatiaľ nevieme odpovedať, pretože nikdy tomu nevenoval nikto systematický výskum s nejakým výsledkom.

Keď sa realizoval prieskum pred vojnou, niečo sa zaznamenalo, no nedokončilo. Tak isto ako aj prieskum samotných krypt

pod kostolom v Čachticiach. Ale je tu ešte dôležitejšia vec, ktorú ani nemáme ako návštevníkom ukázať. Vieme, že na niektorých miestach sa prepadli až tri úrovne podzemných chodieb, čiže keď si predstavíte, že idete do jedného podzemia, možno práve najspodnejšia chodba mohla vychádzať smerom na hrad. Nevieme povedať s istotou, či je takáto chodba zničená, ale pokiaľ by sme mali šťastie, možno sa nám ešte v budúcnosti podarí niečo objaviť. Bude to jeden z najväčších objavov v Čachticiach. V novej chodbe nemusí byť truhlička dukátov, nemusí byť nič iné, pre nás by bolo najväčším objavom sprístupniť chodbu, ktorá ešte nebola zničená a ponúkla by návštevníkom ďalší pohľad do minulosti.

Čachtice a Čachtický hrad je spájaný s uhorskou grófkou Alžbetou Báthory, ktorá sa považuje za najznámejšiu masovú vrahyňu v slovenských a maďarských dejinách. Boli nájdené v podzemí nejaké kostrové ostatky mladých žien?

Pre nás je veľmi dôležité, a to chceme pripomenúť aj návštevníkovi hneď na úvod, že na týchto miestach pred nami stál rozsiahly kaštieľ rodu Nádasdyovcov, ktorý bohužiaľ vyhorel na sklonku éry, no má zaujímavú históriu. Je zdokumentované, že v kaštieli sa po smrti manžela Františka Nádasdyho v roku 1604, veľmi často zdržovala grófka Alžbeta Báthory, takže ona mohla byť v týchto miestach, lebo chodbou sa dostala do hlavných vinohradníckych pivníc. Taktiež treba povedať, že čachtické podzemie bolo v tomto čase využívané aj ako podzemné žaláre.

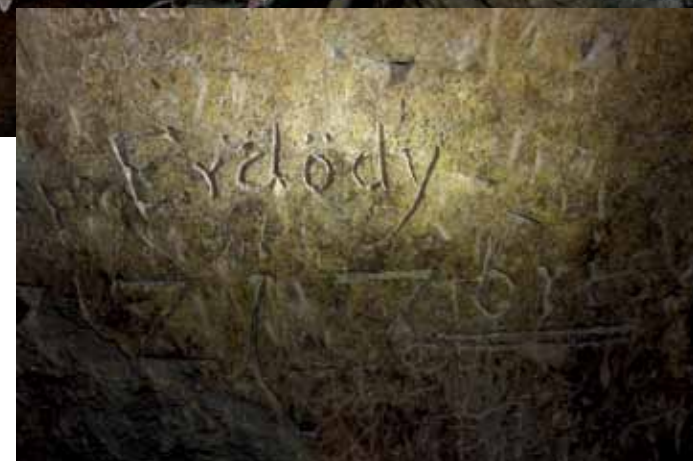
Na základe výpovede svedkov z roku 1611, ktoré sú k dispozícii v štátnom archíve v Bytči, sa môžete dozvedieť, že grófka mučila mladé dievčatá, ktoré nezabila hneď, ale nechávala si ich pre inú príležitosť. Dievčatá väčšinou odprätávala do vedľajších postranných pivníc pod vinohradmi,

aby neboli na očiach pre nezvaných návštevníkov, pretože pivnice pod kaštieľom slúžili ako reprezentačné priestory, kde sa sedelo a pilo víno. Sám Juraj Turzo to napísal v liste svojej manželke deň potom, čo 29. decembra 1610 vo večerných hodinách prichytil grófkou pri mučení. Ak je list pravdivý, tak z toho sa dá pochopiť všetko. V správe z výskumu z roku 1936 až 1938, ktorý bol zakončený výskumom pod kostolom, je písané, že v týchto miestach sa našli kostrové ostatky, niektoré sediace, iné ležiace. Na základe tohto sme sa rozhodli spraviť na záhrade symbolický cintorín so symbolickými krížikmi za všetky obete. My okrem štandardných prehliadok robíme aj historicko-umelecko-vizuálne predstavenia so živými hercami, panoptikum pod názvom Krvavé slzy – Obete Alžbety Báthory.

Predpokladáte, že podzemie ukrýva chodby, ktoré sú ešte neprebádané. Aké máte plány do budúcnosti?

Pred deviatimi rokmi sme našli 80 % zdokumentovaných chodieb z výskumu z roku 1936 až 1937 plné odpadkov. Takže doteraz prakticky len čistíme chodby a nezostáva nám čas, ani energia na iné činnosti. Chcel by som však ubezpečiť odbornú verejnosť, že v žiadnom prípade nechceme realizovať nové kopanie, my by sme sa len radi pozreli do tých koncových bodov, ktoré boli zdokumentované pri výskume. Predpokladáme, že ak sa nám podarí zasypané chodby vyčistiť od odpadkov v priebehu tohtoročnej sezóny, tak by sme sa už budúci rok mohli pozrieť do tých priestorov, ktoré naznačujú chodbu do hlbšieho podzemia.

Aký je záujem návštevníkov o čachtické podzemie?

Návštevníci majú možnosť toto podzemie navštíviť počas letných mesiacoch každý deň od 10.00 do 18.00 h, potom každý víkend až do konca októbra, pretože počas sviatku všetkých svätých tento priestor symbolicky uzavrieme. Nastáva sezóna brigád. Po minulých rokoch bolo podzemie otvorené len individuálne, my sme sa dostali do štádia, že sme podzemie mohli sprístupniť širokej verejnosti, vrátane škôl. Možno nemáme až takú vysokú návštevnosť v pomere k samotnému Čachtickému hradu, ale zatiaľ nám to nijako neprekáža, lebo my robíme postupne. Vždy návštevníkom hovoríme, aby si chodby odfotili, lebo o rok sa to zase zmení. My by sme podzemie chceli stabilizovať v horizonte 2-3 rokov a inštalovať tam expozície, ktoré by rozprávali príbeh samotného podzemia, aby mali návštevníci interaktívnejšiu možnosť prežiť históriu.

Každé podzemie je zahalené rúskom tajomstva a u niekoho môže vyvolávať obavy až strach. Ako reagujú návštevníci počas prehliadok čachtického podzemia?

Návštevníci sú väčšinou odvážni, ich reakcie závisia aj od počtu ľudí, je to iné, keď ide do podzemia niekoľkočlenná skupina, ako dvojica. Ľudia sú zoznačení opatrni, či v podzemí nie je nejaké umelé strašenie, ale my ich ubezpečujeme, že im nehrozí žiadne nebezpečenstvo. A navyše, podzemie je osvetlené. Treba však povedať, že „geniusloci“, duch miesta je natoľko silný, že dokáže niekedy sám rozprávať hrôzostrašné príbehy. Ako to povedal historik Pavel Dvořák, ktorý sa tejto téme v minulosti venoval: „Každý z nás si nosí vo svojich myšlienkach časť histórie grófkou Báthory a na základe toho si to vie predstaviť, každý má úroveň strachu individuálnu.“ Väčšinou sú návštevníci spokojní. Naším cieľom je, aby sme poskytli maximálny servis informácií, aby v podzemí mohli pochopiť dávno zabudnutú históriu. Pokiaľ by nás to nebavilo, tak by sme tu neboli. -mli-

Nástrahy Zemplínskej šíravy

Zemplínska šírava je rozlohou najväčšia a zároveň druhá najobjemnejšia vodná nádrž na území Slovenska. Jej využitie je rôznorodé. Slúži na chladenie blokov elektrárne Vojany, na zavlažovanie poľnohospodárskej pôdy a plní významnú funkciu v oblasti protipovodňovej ochrany. Je taktiež obľúbenou rekreačnou zónou so siedmimi turistickými strediskami. Takmer pätinu jej plochy zaberá chránený areál, kde sa vyskytuje až 37 vzácných druhov vtákov.

V hĺbinách tejto nádže však vyhaslo mnoho ľudských životov. Podľa Pavla Skybu, vedúceho plavca – záchranára pre katastrálnu oblasť obce Vinné, je príčin utopenia viacero. Hlavnými príčinami sú preceňovanie vlastných plaveckých schopností, požívanie alkoholických nápojov a poveternostné vplyvy. Severný vietor tu býva obzvlášť silný a zvykne unášať ľudí na lacných nafukovačkách. Pritom, ako upozorňuje Pavol Skyba: „Ak sa ľudia plavia na bezpečných plavidlách, napríklad na lodiach alebo na vodných bicykloch, žiadne nebezpečenstvo nehrozí.“

Pavol Skyba, vedúci plavec – záchranár Vodnej záchranej služby pre katastrálne územie obce Vinné.

Čln Vodnej záchranej služby v stredisku Hôrka – Lúč, Pavol Skyba: „Táto veslica je záchranným člnom vlastne iba vďaka tomu, že je na nej namaľovaný červený kríž.“

Skyba, ktorý na plážach Zemplínskej šíravy trávi ako záchranár už 29. letnú sezónu, taktiež tvrdí, že na Šírave obvykle nedochádza k prudkým výkyvom počasia. Výnimkou bol rok 1992, keď silný severák odvíal rekreantov na vodných bicykloch ďaleko od brehu a deväť z nich zahynulo. Do záchranných akcií sa vtedy zapojil aj Skyba, a hoci už odvtedy prešlo veľa rokov, ten deň má stále v živjej pamäti. „Bolo ideálne počasie, žiadna predpoveď nehlásila búrku. Ten prudký vietor sa strhol z jasného neba. Bez toho, aby pršalo alebo hrmelo.

Takú prudkú zmenu počasia nikto nečakal“, približuje Skyba. Tragédii sa pritom, podľa neho, dalo predísť. Stačilo poskytnúť záchranárom kvalitnejšie plavidlo. Vetechý motorový čln Vodnej záchranej služby (VZS), na ktorý premiestnili rekreantov z vodných bicyklov, sa totiž v prudkých vlnách potopil so zachránenými. Išlo teda v prvom rade o zlyhanie tých, ktorí dovolili, aby takýto čln mohol slúžiť VZS.

Tragédia, na druhej strane, prispela ku skvalitneniu výstroje VZS. Za milión a pol vtedajších slovenských korún bol zakúpený záchranný motorový čln spĺňajúci parametre nepotopiteľnej lode, ktorý dodnes kotví v rekreačnom stredisku Medvedia hora, neďaleko miesta spomínaného nešťastia. Neskôr, zhruba po šiestich rokoch, v dôsledku prenosu kompetencií na mestá a obce, čln získala obec Kaluža, a tá ho VZS neposkytuje. Záchranársky čln teda, paradoxne, nie je k dispozícii záchranárom. Tí sa musia uspokojiť s veslicou. Skyba je však presvedčený o tom, že v prípade búrky by nepomohla. „Neviem si predstaviť, že by sme pri silnom vetre alebo počas búrky zachraňovali ľudí s touto obyčajnou veslicou“, rozhorčuje sa, „Táto veslica je záchranným člnom vlastne iba vďaka tomu, že je na nej namaľovaný červený kríž.“

Skyba sa už niekoľko rokov snaží o zabezpečenie kvalitného motorového záchranného člna, ale kvôli oklieštenému rozpočtu obce Vinné dostáva stále tú istú zamietavú odpoveď. „Jedine nejaká ďalšia tragédia podobná tej, ktorá sa stala v roku 1992, pohnie ľady, a potom sa už nájdu aj finančné prostriedky“, myslí si Skyba a súčasne dodáva, že v čase pred decentralizáciou verejnej správy, bola VZS na Zemplínskej šírave riešená omnoho lepšie. V dennej smene bolo 16 plavčíkov pod vedením jedného skúseného plavca – záchranára a spomínaný motorový čln bol k dispozícii pre všetky rekreačné strediská. Teraz si pláže na šírave podelili tri obce – Vinné, Kaluža a Klokočov a každá obec si zabezpečuje záchranárov samostatne.

K ochrane ľudských životov by podľa Skybu mohlo prispieť tiež nadviazanie spolupráce VZS so Slovenským hydrometeorologickým ústavom (SHMÚ). On sám už v minulosti niekoľko ráz žiadal, aby SHMÚ hlásilo prostredníctvom notifikácií strediskám VZS na šírave informácie o blízkom prudkom vetre, či búrkach v okolí. Dostal však odpoveď, že SHMÚ udáva výstrahy iba pre celé regióny.

Jablko nepadá ďaleko od stromu; záchranári Pavol Skyba a jeho syn Jakub sú toho dôkazom.

Pri návratoch do histórie VZS na Šírave záchranár pripomína i niekdajšiu návštevnosť nádrže, ktorá sa vraj nedá porovnať s tou dnešnou. Volakedy bývali tunajšie pláže preplnené, ale po páde režimu v 89. a následnom otvorení hraníc počet rekreantov výrazne klesol. Podľa hygienikov pritom Šírava kvalitou vody patrí k najkvalitnejším kúpaliskám a ani polychlórované bifenyly, tzv. PCB látky, ktoré sa z neďalekej fabriky Chemko Strážske dostali spolu s chemickým odpadom z továrne Chemlon Humenné až do vôd nádrže, kvalitu vody neovplyvnili. Podľa oficiálneho stanoviska Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Michalovciach z roku 2013 sú PCB látky vo vode málo rozpustné, a preto riziko z kúpania v Zemplínskej šírave nehrozí.

PCB látky sa však dobre rozpúšťajú v tuku, a preto je zakázané jesť mäso z tu ulovených rýb. Pitvy vodných živočíchov zo Šíravy totiž každoročne potvrdzujú prítomnosť PCB látok

v ich tuku. Pre rybárov teda platí pravidlo: „Chyt' a pust'!“ PCB látky sa taktiež usádzajú na dne nádrže. Problematika znečistenia Šíravy zaujala aj výbor OSN, ktorý plánoval dať Slovensku 10 miliónov dolárov na jej revitalizáciu, avšak slovenská vláda túto možnosť napokon nevyužila. Pomoc ponúkol i nórsky finančný mechanizmus, ktorý poskytol štyri milióny eur na ozdravenie vôd nádrže, avšak tieto prostriedky boli použité na rekonštrukciu čerpacích staníc vo východoslovenskej nížine.

Jediným prínosom skutočnosti, že vody Šíravy neboli revitalizované a zrejme aj vďaka tomu toto miesto zďaleka nenavštevuje toľko rekreantov ako kedysi, je zníženie počtu utopených.

Napríklad v tomto roku ešte VZS nemusela priamo zachraňovať žiadneho topiaceho sa človeka. Namiesto toho sa plavčíci

Pontón policajnej lode v stredisku Hôrka – Lúč.

môžu venovať preventívnym akciám, najmä sťahovaniu ľudí na nafukovačkách alebo na malých nafukovacích vesliciach, ktorých unáša severný vietor, z vodnej plochy. Jedno nešťastie sa však v tomto roku na Šírave predsa stalo. 1. augusta sa tu utopil iba 29-ročný Michalovčan. Mladý muž bol pritom zdravý a údajne ani nepožil alkoholické nápoje. V takýchto prípadoch smrť najčastejšie zapríčini kŕč alebo vdýchnutie priveľkého množstva vody do pľúc. Ale Pavol Skyba je presvedčený, že tomuto nešťastiu sa dalo predísť. Kedysi totiž na Bielej hore stredisko VZS existovalo, ale kvôli majetko-právnym sporom bolo zrušené a teraz sa tu rekreanti kúpu na vlastnú zodpovednosť.

K ďalšej tragédii takmer došlo aj niekoľko dní po utopení mladého Michalovčana, keď plavidlo skupiny rekreantov odvíal silný vietor ďaleko od pobrežia. Na pomoc si vtedy musel privolať políciu, ktorá na Šírave disponuje jedným motorovým

Pláž v stredisku Hôrka – Lúč.

Pláž v stredisku Hôrka – Lúč.

člnom, a tá ešte skontaktovala hasičský zbor, ktorý má k dispozícii dve plavidlá. A tak sa vďaka súčinnosti týchto troch záchranných zložiek podarilo rekreantom pomôcť.

Silný vietor spôsobuje starosti aj synovi Pavla Skybu, ktorý pokračuje v otcových šľapajach a druhý rok sa ako plavčík – záchranár vracia na pláž Zemplínskej šíravy, aby tu počas letnej sezóny dohliadal na bezpečnosť rekreantov. Mladý

Okolie Zemplínskej šíravy miestami hyzdia zdevastované budovy

plavčík považuje vietor unášajúci ľudí na nafukovačkách za najväčšie nebezpečenstvo, ktoré číha na návštevníkov Zemplínskej šíravy.

Obaja záchranári však dúfajú, že severák už nikdy nedosiahne takú intenzitu ako v roku 1992.

Pripravil Mgr. Pavol Ičo, foto archív autora

www.pohrebnickepomucky.cz

DARA BABY s.r.o.
Poličná 389
757 01 Valašské Meziříčí
tel.SK 00421 940 880 469
CZ 00420 603 277 272

www.pohrebnickepomucky.cz

- nosítka
- vozíky
- stojany na vence
- chladicí zařízení
- katafalky
- balzamovací stoly

www.pohrebnickepomucky.cz

www.pohrebnickepomucky.cz

www.pohrebnickepomucky.cz

www.pohrebnickepomucky.cz

Navštívili sme prvé krematórium pre zvieratá na Slovensku

Mŕtve zvieratá v minulosti končili v kafilérii, alebo ich ľudia potajomky zakopávali na záhrade či v lese. Alica Klamová sa to rozhodla zmeniť a pred desiatimi rokmi v Jablonoňvom otvorila prvé krematórium pre zvieratá na Slovensku – PetHeaven, aby sa majitelia mohli so svojim domácim miláčikom dôstojne rozlúčiť a nechať si naň pamiatku v podobe popola.

Prvé zvieracie krematórium na Slovensku PetHeaven ste otvorili v roku 2008. Ako ste sa dostali k pohrebníctvu?

Celé to začalo v roku 2008, keď sme s manželom odkúpili budovu po bývalom družstve a rozhodli sme sa skúšobne prevádzkovať zvierací hotel PetWorld, s. r. o., keďže máme radi psíkov. V novom útulku bolo dostatok miesta, a tak som rozmýšľala nad tým, ako ho efektívne využiť. Vtedy som si uvedomila, že predsa aj smrť patrí k zvieraciemu životu a aj so psom sa dá rozlúčiť dôstojne. Musím povedať, že sme nemali vôbec žiadne skúsenosti s krematóriom či pohrebníctvom.

Kde ste sa inšpirovali, keď ste začali prevádzkovať nové zvieracie krematórium?

Začiatky neboli vôbec jednoduché, keďže sme v pohrebníctve predtým nikdy nerobili a nemali sme sa od koho učiť. Pustili sme sa do rekonštrukcie priestorov, ktoré by vyhovovali pre kremáciu, na internete sme si pozreli pec, ktorá by bola vhodná na tento účel, a začali sme vybavovať potrebné povolenia. Náš zámer bol nový aj pre úradníkov, ktorí boli spočiatku prekvapení, nakoľko sa s takouto požiadavkou

Alica Klamová: Klienti dostávajú zamatové vrečko a rozptýlia ho na záhrade, alebo v lese, kde chodili so svojim psíkom na prechádzky.

dovtedy nestretli, ale nakoniec sme vybavili všetky potrebné doklady. Možno nám zo začiatku pomohlo aj to, že sme okolo nášho zámeru nerobili takú medializáciu, čím nám niektorí nepravníci nehádzali poľenú pod nohy tak, ako to môžeme vidieť teraz pri zvieracom cintoríne, ktorý sa snaží založiť herečka, moderátorka a humoristka Elena Vacvalová. Pomohlo nám taktiež to, že sme v priemyselnej zóne, kde nie sú obytné časti, ale len spoločnosti. Takže ku zvieraciemu krematóriu sme sa dostali ako slepá kura k zrnku a rok po roku ho vylepšujeme. Zo začiatku sme vyrábali len jednoduché keramické urny, no postupne sme našli dodávateľov tých najkvalitnejších urien. Najnovšie sme zakúpili modernú chladničku pre prípad, že by sme mali nárazovo viacej objednávok.

Aký je rozdiel medzi kafilériou a zvieracím krematóriom?

Základný rozdiel je v tom, že do kafilérie idú všetky biologické odpady zo zdravotníckych zariadení a uhynuté zvieratá na veterine, doma či na ulici, takže nevieme, kedy a ako skončilo vaše zviera. My robíme kremáciu každého zvieratka zvlášť, preto vieme dávať majiteľovi aj samotný popol.

Rozlúčková miestnosť. Tu klienti strávia so svojim miláčikom posledné chvíle pred samotnou kremáciou, ktorej sa môžu alebo nemusia zúčastniť.

Firma Topa zhotovuje z odtlačkov labiek domácich miláčikov vkusné prívesky z drahých kovov. Najskôr sa odoberie odtlačok zvieratka.

PetHeaven je symbolický názov pre Vaše kremáčne zariadenie, ktoré slúži na spaľovanie ostatkov štvornohých miláčikov. Ale viete zabezpečiť kremáciu aj pre ostatných domácich miláčikov?

Najčastejšie robíme kremáciu psíkov a mačiek, potom papagájov, potkanov či domácich zajacov. Spravili sme však aj kremáciu leguána, veľhada kráľovského, prasiatka či srnky bamby. Kremáciu ale vieme zabezpečiť takmer pre všetky zvieratká, ktoré majú ľudia doma, alebo im behajú po dvore, milujú ich a chcú sa s nimi dôstojnejšie rozlúčiť. Jedinou výnimkou je kôň, keďže naša súčasná pec je obmedzená na 200 kilogramov. Kremácia zvieratka trvá v priemere hodinu, jej celkové trvanie závisí od váhy a veľkosti zvieratka, najmenej 30 minút a najviac 2 hodiny.

Aký je záujem o túto službu kremácie zvierat?

Kremácia je v prvom rade určená pre tých ľudí, ktorí sa chcú rozlúčiť so svojim zvieratkom dôstojnejšie. Záujem o naše krematórium rastie. Naše služby v prvom rade využívajú ľudia, ktorí nás poznajú, pretože u nás mali zvieratko v zvieracom hoteli, ale volajú nám aj takí ľudia, ktorí sa chcú informovať na samotný proces kremácie zvieratka. Služby poskytujeme pre celé Záhorie, ale oslovujú nás klienti z celého Slovenska, pretože popol vieme poslať aj poštou, takže klienti nemusia čakať.

Ako reagujú ľudia, ktorí Vám volajú prvýkrát? Sú prekvapení, že vôbec existuje kremácia pre zvieratá?

Keď volajú, už nie sú prekvapení, lebo už majú nejaké informácie od priateľov, alebo z internetovej stránky, kde si tiež môžu nájsť detaily ohľadom technického zvládnutia kremácie. Takisto zabezpečujeme kremáciu aj pre zvieratká, ktoré uhynú vo veterinárnych ambulanciách v prípade, že si to klient želá.

Dávate ľuďom popol do urien tak, ako pri bežnej kremácii zosnulých ľudí?

Áno, väčšina ľudí si zoberie popol zvieratka domov v urne. V rodinách sa stáva, že si popol obľúbeného zvieratka rozdelia na viac častí medzi rodičov a detí. Sú aj takí, ktorí tvrdia, že doma nemôžu mať urnu s popolom, tak dostávajú zamatové vrečko a rozptýlia ho na záhrade, alebo v lese, kde chodili so svojim psíkom na prechádzky. Mali sme napríklad klienta, ktorý rozsypal popol na troch miestach, z toho aj vo Francúzsku. No a zabezpečovali sme kremáciu aj v prípade už raz pochovaného psa, ktorého ostatky sa majitelia rozhodli vykopať, pretože sa rozhodli presťahovať.

Koľko stojí kremácia zvieratka?

Cena kremácie zvieratka závisí od jeho váhy. Pohybuje sa od 58 eur za malého psa do 5 kilogramov, čo je napríklad jorkšírsky teriér, až do 200 eur za väčšieho psa. Musím

Samotný šperk môže mať rôzne podoby podľa želania zákazníka. Je trvalou spomienkou na zvieracieho člena rodiny s ktorým prežili roky.

povedať, že cena za kremáciu nie je oveľa drahšia ako poplatok za kafilériu, akurát s tým rozdielom, že my spolupňujeme jednotlivo, každé zvieratko zvlášť.

Počas rozhovoru ste mali telefonát klienta, ktorý si želal byť prítomný počas kremácie svojho domáceho miláčika. Je to bežná služba u Vás?

U nás je možná kremácia zvieratá aj za účasti majiteľa. V tomto prípade si naplánujeme činnosť tak, aby majiteľ čo najmenej čakal a popol dostal už do 3 hodín po začatí kremácie.

Všimli sme si, že spolupracujete so spoločnosťou TOPA a klientom pri kremácii ponúkate aj možnosti odtlačkov labiek ich milovaných zvieratiek. Aký je záujem o túto službu?

Áno, máme výbornú spoluprácu s Tomášom Strížom, ktorý v rámci spomienkových predmetov TOPA TOUCH ponúka prívesky s odtlačkami labiek zvieracích miláčikov do zlata alebo striebra. Najväčší záujem je o odtlačky labiek v tvare srdca. Spolupracujeme aj s inými firmami, máme plný sklad zaujímavých urien pre zvieratká.

Aké sú Vaše najbližšie plány do budúcnosti?

V budúcnosti by som chcela určite pokračovať v modernizácii tejto služby a ísť dopredu s dobou. Plánujem zakúpiť modernejšiu a ešte výkonnejšiu pec a taktiež by som chcela zakúpiť moderné technológie, aby bolo možné sledovať kremáciu zvieratka online pre tých klientov, ktorí si to časovo nemôžu dovoliť.

Marcel Lincényi, foto Pavel Ondera

<http://petheaven.sk>
<http://topatouch.sk>

Prvotným zámerom podnikateľov z Jablonoňového bol zvierací hotel na špičkovej úrovni. Krematórium prišlo neskôr ako dôsledok požiadavky slovenského trhu.

Pod najvyššou kostolnou vežou Moravy

odpočívajú najvýznamnejší biskupi a kardináli

V bývalom kráľovskom meste Olomouc majú jednu z najväčších hrobiek biskupov na území Česka a Slovenska. V katedrále sv. Václava pod druhou najvyššou kostolnou vežou v Čechách a najvyššou vežou Moravy (100,65 m) sa nachádzajú štyri historické krypty, kde sú pochovaní najvýznamnejší kardináli a biskupi Moravy.

Krypta s mauzóleom olomouckých biskupov vznikla pod prezbytáriom Katedrály sv. Václava v 16. storočí. Ide o najnovšiu a najväčšiu hrobku, ktorá pozostáva z dvoch poschodí, ktoré sú od roku 2012 prístupné pre verejnosť. Vo vrchnej časti krypty sa nachádzajú vzácne relikviáre a konajú sa tu miestne výstavy. V dolnej časti krypty sa nachádza mauzóleum s pozostatkami najvýznamnejších cirkevných hodnostárov. V troch cínových a jednej medenej rakve sú pochovaní biskupi a arcibiskupi: František z Ditrichštejna, Karel II. z Lichtenštejna-Kastelkornu, Ján Vilém Kolovrat-Libštejnský a Maria Tadeáš Trauttmansdorff. V rakvách sa nedochovalo takmer nič. Ako zárazkom v nich však zostal olivový kríž a medailón, ktorých verné kópie teraz môžu obdivovať návštevníci v jednej z výstavných vitrín. Okrem vzácných sarkofágov návštevníkov čaká taktiež nápis „Prach si a v prach sa navrátiš,“ ktorý je dostupný nielen v českom, ale aj v anglickom a nemeckom jazyku.

Po rekonštrukcii krypty sprístupnili verejnosti

Krypta nebola pre verejnosť oficiálne otvorená od pohrebu posledného z biskupov, teda viac než sto rokov. Kompletnou

rekonštrukciou prešli štyri sarkofágy, ktoré boli v žalostnom stave. V priebehu rekonštrukcie ležali pozostatky duchovných provizórne v nových rakvách. Reštaurátorský tím musel, mimo iného, doplniť chýbajúce časti výzdoby, ozdobných prvkov a erbov. Na svoje pôvodné miesto sa opravené rakvy vracali postupne. Oprava krypty trvala dva roky. Financovaná bola z nórskeho fondov. Počas rekonštrukcie sa taktiež renovovali interiéry katedrály, reštaurátorské fresky a nábytok.

Prázdny sarkofág

V mauzóleu sa síce nachádzajú štyri sarkofágy, ale v skutočnosti je jedna rakva prázdna. Chýbajú tu totiž ľudské pozostatky kardinála Františka z Ditrichštejna, ktorý žil v rokoch 1570 až 1636 a dal postaviť samotnú kryptu. Kardinál bol najmocnejším biskupom v Olomouci, pretože stál pri rekatolizácii Veľkej Moravy a často sa v dejinách spomína ako český kardinál Richelieu. Dnes nikto nevie, kde sa nachádzajú pozostatky tohto slávneho biskupa. Osud však k nemu po smrti vôbec nebol dobrosrdečný. Po tom, čo ostatky kardinála mali prehniť až na podlahu, boli prevezené do miestnej kostnice. Ani tam však najmocnejší muž Moravy nenašiel pokoj, pretože cisár Jozef II. nariadil, že všetky ľudské pozostatky musia byť pochované mimo mesta, a tak boli ďalej presunuté do kostola za hradbami. Lenže potom, čo sa v Olomouci začala stavať železnica, najmocnejší muž Moravy zmizol a dnes nikto nevie, kde sa jeho ľudské pozostatky nachádzajú.

Srdce rakúskeho arcivojvodu

V krypte je taktiež uložené srdce arcibiskupa a rakúskeho arcivojvodu Rudolfa Jana Habsburského, ktorý zomrel ako 44-ročný. V Olomouci pôsobil ako arcibiskup a mesto si veľmi obľúbil. Keďže však veľmi dobre vedel, že ako Habsburg nemôže byť pochovaný inde ako vo Viedni, tak ešte za svojho života rozhodol o tom, že po jeho smrti bude jeho srdce zamurované v krypte pod Olomouckou katedrálou.

Pod chrámovou lodou sa nachádza táto kaplnka so vstupom do krypty

V Katedrále sv. Václava sa nachádzajú aj verejnosti neprístupné krypty

Vstupy sa nachádzajú priamo v podlahe chrámu.

Pod chrámovou loďou sa nachádza táto kaplnka s oltárom

Ďalšie nesprístupnené krypty

V kostole sv. Václava sa nachádzajú aj ďalšie 3 krypty, ktoré však v súčasnosti nie sú otvorené pre verejnosť. Najzaujímavejšia je románska krypta. Jej vnútro je však zahalené rúškom tajomstva, pretože počas výstavby najvyššej veže ju dal zasypať kardinál Ditrichštejn kvôli spevneniu vnútornej steny. Dovtedy bola prístupná pre verejnosť. Gotická krypta zo 14. storočia bola otvorená v 70-tych rokoch, čo je zdokumentované na fotografiách. Renesančná krypta je na začiatku chrámu pri vchode.

Kaplnka sv. Jána Krstiteľa

Na prízemí katedrály pod južnou vežou sa nachádza kaplnka sv. Jána Krstiteľa, ktorá mala pôvodne slúžiť na krstenie, ale postupne nabrala pietny charakter pre olomouckých arcibiskupov a arcibiskupov z prelomu 19. a 20. storočia. V kaplnke sa v súčasnosti nachádzajú hrobky posledných troch kardinálov: Fürstenberka, Bauera a Skrbenského s umeleckými náhrobkami. Ako posledný bol v tejto kaplnke pochovaný biskup, apoštolský administrátor mons. Jozef Vrana.

Vzácne historické relikviáre

V katedrále sv. Václava sa nachádzajú viaceré vzácne historické relikviáre. Na južnej strane trojlode je vstup do manýristickej kaplnky sv. Stanislava. Po stranách vstupu do

Relikviár s ostatkami, vpravo nápisy pri vstupe do krypty

kaplnky sú náhrobné dosky zo 16. a začiatku 17. storočia. Na novogotickom oltári pri jednom z pilierov trojlodia je umiestnený relikviár s ostatkami sv. Jana Sarkandra (svätorečeného pápežom Jánom Pavlom II. v roku 1995). Tie najvýznamnejšie relikviáre však boli premiestnené do depozitárov Arcidiecézneho múzea v Olomouci.

Katedrála sv. Václava

Katedrála sv. Václava so svojim dvojvežovým priečelím patrí neodmysliteľne k panoráme mesta. Halová trojlod kostola vychádza z pôvodnej stredovekej dispozície. Stavbu katedrály začalo olomoucké knieža Svätopluk v rokoch 1104 až 1107. Vo výstavbe pokračoval jeho syn Václav, ktorý stavbu pred svojou smrťou predal biskupovi Jindřichovi Zdíkovi. Ešte nedokončená stavba bola vysvätená v roku 1131. V roku 1141 bola dokončená a stala sa biskupským kostolom. Pôvodná trojlodová románska bazilika prešla početnými úpravami a prestavbami. Po požiari v roku 1265 bola katedrála kompletne prestavaná a získala gotickú podobu. Gotické piliere trojlodia pochádzajú z 13. storočia. Rozľahlý presbytár o rozmeroch 35 x 23 metrov vznikol ako ranne baroková súčasť stavby. Na konci 19. storočia získal, ostatne ako celý interiér i exteriér stavby, novogotickú podobu. Dómsky organ patrí k najlepším romantickým nástrojom v Čechách.

Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Hlavný oltár, pod ním sa nachádza kaplnka so vstupom do krypty

VEĽKOOBCHOD S URNAMI A POHREBNÝMI POMÔCKAMI

Unikátna expozícia rozdeľuje verejnosť: Interaktívne poznanie ľudského tela alebo neetická výstava?

Výstava Body The Exhibition prešla v rôznych formách celý svet, pričom na Slovensko dorazila už druhýkrát. „Súčasná podoba výstavy je najobsiahlejšia, aká kedy v Európe bola. Veľký úspech zožala prednedávnom v Českej republike, kde ju okrem desiatok tisícov dospelých návštevníkov videlo viac než 40-tisíc študentov so svojimi pedagógmi. Verím, že sa nám podarí ukázať, že výstava je ešte viac edukatívna a ľudia budú odtiaľto odchádzať ešte viac nadšení a spokojní,“ konštatoval počas otvorenia expozície generálny riaditeľ spoločnosti JVS GROUP a organizátor Viliam Ďuriš.

Unikátne exponáty

Výstava presahuje svojím rozmerom všetko, čo doteraz v Európe bolo možné vidieť. Na viac ako 2 000 m² návštevníci uvidia stovky dokonale upravených exponátov vrátane celotelových. Na expozícii návštevníci uvidia kostrový systém, svalstvo, reprodukčné orgány, dýchacie orgány, krvný obeh a ďalšie časti ľudského tela. Špeciálna galéria je venovaná aj detailnému vývoju ľudského plodu. Galérie sú doplnené veľkoplošnými obrazovkami s 3D animáciami a zaujímavými dokumentmi. Exponáty výstavy sú v rôznych pozíciách, aby návštevníkov priblížili to, čo sa deje v ich tele počas pohybu pri športe či odpočinku. V každej galérii sú pripravení študenti medicíny, ktorí zodpovedia otázky návštevníkov alebo podajú ucelený výklad k jednotlivým exponátom. Pre školské skupiny je poskytnutý odborný sprievodca expozíciou zdarma. Výstava Body The Exhibition je určená primárne pre laikov, ktorí sa chcú dozvedieť viac o fungovaní ľudského tela. „Veľmi nás potešila taktiež vysoká návštevnosť rodín s deťmi. Je vidieť, že ľudia sa zaujímajú o svoje telo,“ hovorí nová marketingová riaditeľka JVS GROUP Ilona Topolová.

Materiály pre školy

Výstava Body The Exhibition je zdrojom poznania a má zároveň veľký vplyv na životný štýl návštevníkov. Návštevníci tu môžu vidieť na vlastné oči tmavé pľúca fajčiara alebo pečeň napadnutú rakovinou. Expozícia je podľa organizátorov vhodná pre celú rodinu a je taktiež skvelým tipom na školský výlet. „To, čo pedagógovia ocenili najviac, bol osobný výklad medikov, ktorí sprevádzali každú skupinu žiakov,“ hovorí tlačová hovorkyňa spoločnosti JVS GROUP Květa Havelková. Organizátor na výstave zamestnáva viac než 150 medikov. Ide o študentov lekárske fakúlt, ktorí majú úspešne zloženú skúšku z anatómie,

to znamená, že sú absolventi minimálne II. ročníka. Hlavným poradcom a supervízorom týchto školení je MUDr. Radovan Hudák, autor jedinečnej učebnice anatómie Memorix, ktorý bol vyhlásený v rebríčku časopisu Forbes ako jeden z tridsiatich najúspešnejších Slovákov do tridsať rokov.

Interaktivita

Na výstave Body The Exhibition návštevníkov nečaká len expozícia dokonalých anatomických exponátov, ale tiež interaktívna zóna. Návštevníci sa tak pod vedením medikov naučia na špeciálnych tréningoch, ako poskytnúť prvú pomoc – masáž srdca. Na ďalšom tréningu zas medici návštevníkov naučia, ako je treba odhaliť rakovinový nádor v prsníku. „Chceme, aby si každý z výstavy odniesol nielen nové vedomosti, ale aj nejakú praktickú zručnosť, ktorá sa môže v každodennom živote hodiť,“ hovorí slovenská zástupkyňa JVS GROUP Zuzana Benedikťová.

Výstavu kritizovali lekári

Medzi prvými výstavu kritizovala Slovenská lekárska komora, podľa ktorej je prezentovanie ľudských tiel v rozpore s platnou legislatívou a vyzvala kompetentné orgány, aby vo veci neodkladne konali. Slovenská lekárska komora publikovala dňa 8. augusta 2017 odbornú reakciu na expozíciu v šiestich etických a právnych otázkach:

1. Organizátori výstavy či vlastníci exponátov nevedia adekvátnym spôsobom preukázať pôvod mŕtvych tiel alebo ich častí, ktoré sa použili na výrobu exponátov. Dôvodné medializované podozrenia, že ide o mŕtvolu väzňov svedomia, prípadne iných popravených osôb, dosiaľ nikde organizátori ani vlastníci exponátov presvedčivo nevyvrátili.
2. K vystavovaným mŕtvym telám nie sú, podľa dostupných informácií, predkladané doklady nevyhnutné pri legálnom zaobchádzaní s mŕtvym ľudským telom alebo jeho časťami (transport, uchovávanie etc.).
3. Organizátori či vlastníci výstavy nevedia tiež predložiť tzv. informovaný súhlas nebohého, ktorý by bol za jeho života získaný slobodne a v zmysle základných medzinárodných právnych a etických požiadaviek, a týkal by sa využitia jeho mŕtveho tela pre potreby takejto výstavy.
4. V prípade spomínanej výstavy nejde o edukáciu. Ak, tak potom skôr o vulgárnu antiedukáciu, ktorá prezentuje nepripravenú, ba účelovo zavádzanú laickú verejnosť hrubo znevažujúci obraz o ľudskom tele. Ide o bezohľadnú komerčnú aktivitu,

Exponáty - spracované metódou polymérovej konzervácie

čiže o získavanie nekalého finančného prospechu využitím resp. zneužitím mŕtveho ľudského tela či jeho častí.

5. Prezentácia mŕtveho, úmyselne zohaveného, obnaženého a neprirodzene fixovaného ľudského tela, akú ponúka za nemalé vstupné táto výstava, hrubým spôsobom porušuje ľudskú dôstojnosť.

6. Prezentácia mŕtvych tiel nič netušiacim alebo nedostatočne informovaným návštevníkom, osobitne deťom a mladistvým, prípadne osobám s krehkou psychikou, so sebou prináša veľké riziko pre duševné zdravie a môže ho dlhodobo negatívne poznačiť.

7. Výstava, jej príprava, ako aj získavanie a výroba spomínaných „exponátov“ je v príkrom rozpore s platnými právnymi predpismi, osobitne s tými, ktoré na území Slovenskej republiky a v medzinárodnom priestore upravujú zaobchádzanie s mŕtvymi ľudskými telami alebo ich časťami, ako aj s akýmkoľvek biologickým materiálom ľudského pôvodu – napríklad s príslušnými ustanoveniami Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne (CET 164, č. 40/2000 Z. z.), Trestného zákona (č. 300/2005 Z. z.), zákona o zdravotnej starostlivosti (č. 576/2004 Z. z.), zákona o pohrebníctve (č. 131/2010 Z. z.) a inými.

8. Vzhľadom na uvedené závažné skutočnosti je nevyhnutné, aby príslušné štátne a samosprávne orgány vo veci neodkladne konali, a to v súlade so svojou etickou, právnou a politickou zodpovednosťou, platnými zákonnými a inými relevantnými predpismi v rozsahu svojich právomocí.

Biskupi odporúčajú podujatie ignorovať

Predseda Konferencie biskupov Slovenska a bratislavský arcibiskup metropolita Mons. Stanislav Zvolenský odporučil veriacim nezúčastňovať sa na tomto podujatí. „Výstava Body The Exhibition opätovne prináša na Slovensko ľudské mŕtvolu s nejasným pôvodom, vypreparované ako exponáty kvôli materiálnemu zisku. Zvedavosť na bizarnú atrakciu, ani kamufláž vzdelávania nemôžu prekryť skutočnosť, že ide o zneváženie mŕtvych tiel, ponížujúce ľudskú dôstojnosť,“ uvádza sa v stanovisku predsedu Konferencie biskupov Slovenska Mons. Stanislava Zvolenského.

KDH žiada expozíciu zrušiť

Mimoparlamentné Kresťanskodemokratické hnutie považuje výstavu ľudských tiel za neetickú a protizákonnú a požadovalo jej zrušenie. „Vystavovať ľudské telá je neetické, morbidné. Pri

takomto zaobchádzaní môžeme hovoriť aj o hanobení mŕtvol. Mŕtve ľudské telá vystavované na výstave Human Body sú skutočné telá ľudí. Ľudí, ktorí boli živí. Boli to ľudia, ktorí mali svoje rodiny, svoj životný príbeh. Nevieme, kto sú títo ľudia, netušíme, či sa chceli stať výstavným exponátom. Táto výstava je aj protizákonná, lebo ľudské telo má byť podľa platných zákonov pochované do 96 hodín od úmrtia, ale nie skôr ako 24 hodín po úmrtí,“ uvádza sa v stanovisku KDH, ktoré médiám poskytol hovorca Stano Župa. KDH zároveň, podľa hovorca, mieni apelovať na vládu a poslancov NR SR, aby prijali zákaz používať mumifikované ľudské telá na komerčné účely.

Organizátor obvinenia odmieta

Generálny riaditeľ spoločnosti JVS GROUP Viliam Ďuriš ako organizátor odmieta, že by exponáty na výstave pochádzali z tiel politických väzňov, respektíve umučených ľudí, ako to bolo vo verejnosti prezentované kritikmi. „Metóda plastinácie prebieha tak, že do 30 hodín sa z ľudského tela musí vypustiť všetka telesná tekutina a napustiť nová. Ani prevoz z väzníc nie je technicky možný na to, aby sa tento proces stihol urobiť, pretože štúdié sú na štátnych lekárskech univerzitách buď v Nemecku, alebo v Číne,“ uviedol počas otvorenia organizátor Viliam Ďuriš, ktorý za kontroverznými prejavmi vidí snahu o zviditeľnenie niektorých politikov.

Výstavu podporil známy kardiochirurg

Na otvorení expozície sa zúčastnil aj známy kardiochirurg Viliam Fischer, ktorý neskryval nespokojnosť z negatívnych ohlasov k samotnému podujatiu: „Negatívny prístup niektorých ma trochu zaráža. Pripomína mi to lekára, filozofa a politika slovenského pôvodu Jána Jesseniusa, ktorý uskutočnil prvú verejnú anatomickú pitvu ľudského tela v Prahe, čo ho následne stálo život.“ Známy kardiochirurg vidí prínos výstavy najmä v jej edukatívnom charaktere, pričom medici by podľa neho mali mať povinnosť absolvovať danú výstavu, na ktorej uvidia to, čo na žiadnej lekárskej fakulte. „Myslím si, že edukácia bežných občanov nie je dostatočná, a táto výstava ukáže veci, ktoré sú skutočné. Som presvedčený, že tieto pozitívne trendy výskumu a medicíny, o čom svedčí aj táto výstava, sa nedajú zastaviť,“ dodal známy kardiochirurg Viliam Fischer s tým, že aj v prípade výstavy platí, že je lepšie raz vidieť ako stokrát počuť.

Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

MEZINÁRODNÍ VELETRH POHŘEBNICTVÍ A DŮSTOJNÉHO UMÍRÁNÍ

3.–4. LÍSTOPADU 2017

OTEVŘENO: 9–17 HODIN

VÝSTAVIŠTĚ LYSÁ NAD LABEM

Masarykova 1727, 289 22 Lysá nad Labem

WWW.VLL.CZ

Ani smrť nás nerozdelí

„Tu je záchrana našej lásky, Giska.“ „Fľaštička plná šťastia a dúhovej radosti? Morfium sa predsa užíva proti kašľu... Milý môj, ničomu nerozumiem. Nám bolesťou pukajú srdcia. Láska je našou chorobou a nie kašeľ. Čo je najhoršie, už ráno ma odvedú žandári k otcovi a už nikdy nebudeme spolu...“ – rozplače sa.

„To sa nesmie stať! Ani smrť nás nerozdelí.“ – vykĺzlo z odhodlaných pier Jozefa. Jednou rukou nežne objíma sedemnásťročný drienok, druhou neobjímajúcne zovrie morfium. Horkastá chuť v ústach ustupuje pri opätovanom pohľade do milovaných očí. Pijú obaja. Každý hlt pečatia bozkom, bozkom večnosti... Už po chvíľke strieda bolestnú úzkosť príjemná úlava. V teplých slzách šťastia sa odráža slnkom zaliata izbica, hoc práve odbíja hodina duchov. Zamilovaný pár obstúpi hmla, hmla tak krásna a strašidelná zároveň. Srdcia bijú čoraz rýchlejšie. Ich tlkot pre-rezáva takmer hrobové ticho. Bum, bum, bum...

„Prestaňte búšiť do dverí. Musíme ich otvoriť. Ste predsa správca a istotne máte rezervné kľúče.“ „Nemám, pán kapitán...“ – zaznel piskľavý hlas. „Hneď ich vyvalím...“ – drobné rameno po náraze zaprašťalo ešte väčšmi, než rokmi neudržiavané dvere. Neboli zamknuté. Správca ich pred vyrazením neskúsil otvoriť. Jednoducho mu to nevyšlo na um. Vlastne ani nemohlo. Um bol rovnako stratený, ako náhradné kľúče.

Dvere sa rozleteli tak prudko, až malá sviečka na stole zadymla. Belasý prúžok stúpajúci do neznáma predpovedal niečo zlovestné. Správca pozdvihol lampáš. Lúče svetla a náhlivé kroky kapitána kúpeľnej polície naplnili jednoducho zariadenú miestnosť. Pohľad mu okamžite padol na posteľ, na ktorej ležali nehybné telá držiace sa za ruky. „Ó, ja nešťastník! Komu už

Obnovený dvojhrob

len prenajmem izbu s dvoma mŕtvymi...“ – zabadákal správca zazerajúc z opodiaľ. „Čušte nešťastník, veď hádam ešte žijú!“ – zručol kapitán a priložil prsty na popolavé hrdlá, aby nahmatal tep. „Jej už asi niet pomoci, no mládenca hádam zachránia v Kežmarskej nemocnici. Ponáhľajte sa zapriať a kone nešetrite!“

„To sa vám povie, kapitán...“ – dudral si popod fúzy správca vykračujúc k stajni. „Zapriať, nešetřit kone, doktorovi vysvetľovať, len kto to zaplatí...?“ – vírilo v hlave správcovi počas celej cesty z kúpeľov v Tatranskej Kotline do najbližšej nemocnice.

„Toto je výsluch pán správca. Teraz mi pekne po poriadku všetko vyrozprávate do policajného hlásenia.“ – rázne zavelil zástupca poriadku a prísny pohľadom vyžadoval odpoveď. „Obaja neboží, nech im je zem ľahká, sa ubytovali okolo Jakuba. Teda dvadsiateho piateho júla roku pána 1895. Na začiatku na nich nebolo nič zvláštne. Hádam len tie pohľady, ktoré si vymieňali. Mali v sebe vášeň, aká nebýva medzi bratom a sestrou.“

„Bratom a sestrou?“ – opýtal sa nechápavo policajný kapitán. „Do knihy návštev som zapísal súrodencov z Pešti.“

„Gizella Vermes sa predsa narodila v meste Pápa, ktoré leží na polceste medzi Balatonom a Bratislavou! Akáže Pešti!? Aj meno je v knihe návštev úplne iné!!! Ako mi to vysvetľíte pán správca?“ „Hmm... ako by som len začal. Viete, pán kapitán, našinec má veľa starostí. Ehm, starostí je veľa, ako som už povedal, a preto mu v hlave nezostáva dosť miesta, aby si všetko pamätal. Nuž, potom sa do kníh píše len to, čo v hlave ostalo... Ostalo, ostalo, veru ostalo po nešťastníkoch dosť dlhov. Kto ich len zap...“ – prerušený pobúreným hlasom kapitána, nedokončil vetu. „K veci pán správca!“

„József Becsák, ďalej budem vyslovovať jeho meno po slovensky, ak sa neurazíte. Nerád by som si hlavu výslovnosťou trápil, veď tú viac máta, kto bude znášať náklady na pohreb. Nedajbože mi naučujú za oboch!“

Kapitán, neveriac vlastným ušiam, pokrútil hlavou a nechal správcu objasňovať skutočnosť ďalej. Nesúrodé informácie, pretrávané odbočkami k nezaplateným účtom, pravdivo poukázali na majetkové pomery nebohej dvojice. Gizela, dcéra priemyselníka, spoznala Jozefa v Pápe. Dvadsaťjeden ročného poslucháča námornej akadémie zdobila uniforma dôstojníka. Dôstojnosť a jeho čistú lásku ku Giske však zakrývala chudoba. Ako vyplýva z nájdených listov, títo dvaja už tri roky udržiavali ľubostný pomer.

„Tie zamilované listy priam blčia nerozdeliteľnou láskou.“ – oči kapitána sa opäť zahľadeli na úhladne preložený papier posiaty vyznaním:

Moja drahá Giska

Smiem sa nazvať Tvojim priateľom? Snáď áno... Hovorím s Tebou tak, ako by som hovoril s každým, s kým jedným úprimne a pravdivo. Nemôžem dovoliť, aby som sa v citoch spálil, no odolať Ti taktiež nedokážem... Musím Ti napísať, čo sa mi ženie hlavou. Si mojou múzou, ktorá necháva rozkvitnúť slová do veršov. Pri nich mi srdce búcha tak silno, až neudržiím pero. Preto polož Svoj spanilý zrak na skromné slová zahanbené Tvojou krásou.

*Či stačí milión bozkov dať,
aby dokázal som, že mám rád?
Možno len odvahu stačí mať
a z pier vziať si bozk – len jedenkrát...*

Odpoveď z pera priemyselníkovej dcéry vniesla lesk i do oka správcu:

Môj najodvážnejší námorník!

Nebo hviezdami zakvitlo a ja túžim po stretnutí, pri ktorom pre nás prestane existovať čas. Túžim byť s Tebou v zemi, zemi dost veľkej pre naše sny. Viem si predstaviť, ako by sa zatváril otec, keby uzrel tieto riadky. Určite by sa zhrozil a pomyslel, aká som skazená. Skazená je však doba, ktorá vyžaduje majetkovú rovnosť. Rovnosť pokladov srdc nikoho nezaujíma. Milujem Ťa, z celej duše Ťa milujem a preto píšem tieto verše:

*Chcem zomierať z Tvojej nehy,
skôr než Ti srdce zmäkne voskom.
Chcem spoznávať bájne brehy
a kráčať nežne, bozk za bozkom...*

„Veru, veľká a čistá láska to bola. Keby tak tie peniaze mali, ani otráviť sa nemuseli.“ – spustil svoju obľúbenú pesničku správca odporne potahujúc, pričom si pretrel vlhké oči.

„Ako ste prišli na to, že mladí sú pár a nie súrodenci?“ „Peniaze to prezradili, akože ináč. Šuhaj mal horúce srdce, ale kapsu prázdnu. Po predložení účtu prichádzali len výhovorky a zatľkanie.“ Správca už mával s kusom úradného papiera pred pozorným zrakom kapitána. Podľa poštového úradu bolo zistené, že dotýčny ani raz nepodal telegram o zaslanie peňazí.

„Zodpovednosť voči dodržiavaniu platobnej disciplíny ma pri-nútila oboch vypočuť. Hneď po raňajkách som ich požiadal, aby prišli do mojej kancelárie. Mám v nej stôl s papierom a perom. To pridáva na vážnosti, ako je všeobecne známe. Dokonca aj fúzy som si vykrútil aby prísnosť zaúčinkovala. Stačili len dve hodiny vyhrážania a námorný dôstojník všetko priznal. Priznávam, pri výsluchu spravil dojem okrem mňa aj stôl...“ Stôl? – to je vôľ! – pomyslel si kapitán, no rozprávanie správcu nepre-rušil. Prešlo pár dlhých minút monológu, kým odznelo niečo podstatné. Samozvanému vyšetrovateľovi nepomohol papier s perom pri poznamenaní si mien a adries. Jediné čo zostalo pod plešinou bolo mesto Pápa.

„Z moci úradnej, aby bolo jasné, komu bude telegram vyúčto-vaný, zašiel som na poštu.“ Správca následne poznatky z „vý-sluchu“ odoslal na dolnozemskú políciu v nádeji, že tamojší muži zákona nájdu priemyselníka a donútia ho uhradiť trovy zamilovaných. Stručná odpoveď prišla pod Tatry ešte ten istý večer. Nariaďovala zvodcu zadržať a mladú dámu nútene poslať späť k rodine...

„Po prečítaní telegramu z Pápy ste prišli za mnou, prebudili ma a hnali k zaľúbencom, ako nejakého výbercu daní...“ „Presne tak pán policajný kapitán. Na vás je rovnaké spoľahnutie, ako na mňa. Všetko áno!“ „Čušte vy...“ – slovo idiot vykĺzlo z úst

policajného kapitána značne pridusene a nevzbudilo pozornosť. Všetko začínalo dávať zmysle. Gizela a Jozef sa tri roky tajne schádzali v Pápe. Bolo im jasné, že spoločenské pomery nedo-volia rozkvitnúť ich láske. Preto sa rozhodli pre spoločný útek tak ďaleko, ako to len bude možné. Vydávali sa za súrodencov a takmer štyri týždne dokázali tajiť pravdu ukrytú v lone ná-dhernej prírody Tatranskej kotliny.

Neutíchajúca túžba správcu, mať pod kontrolou finančnú stránku, vyústila k odhaleniu a trpkému priznaniu zamilovaného páru. Gizela si bola vedomá, že správca bude bezodkladne kontaktovať jej otca so žiadosťou o finančné vyrovnanie. Svieca lásky horela príliš rýchlo o čom svedčia i ďalšie verše:

*Som svieca, čo svetlo prináša,
už nemusíš báť sa v živote.
Plam krásu pred oči vynáša,
hoc roztápa vosk – vosk v clivote.*

*Som svieca, čo ticho plápolá,
keď obavu na smiech zamení.
Knôt z ohňa na lásku zavolá,
už ubúda slz – slz v plameni.*

*Som svieca, čo srdce rozbúši,
už nemôžem viac si upierať.
Tvoj plameň si žiadam do duši,
chcem milovať viac – viac umierať...*

Lekárska správa uvádza, že Gizela podľahla otrave morfiom už počas prevozu. Jozefa vyšetril lekár o štvrtej hodine rannej a podal mu protijed. Chvilami bol pri vedomí, pričom sa bránil záchrane. O pol dvanástej pred obedom naposledy vyslovil meno svojej milovanej a za ním odišla do večnosti aj Jozefova duša. Písal sa 24. august 1895. O deň neskôr bola vykonaná pitva. U oboch zamilovaných znel jednoznačný verdikt – nezvratná otrava vypitím veľkého množstva morfia.

Tragédiou tejto tragédie bol i pohreb. Vzhľadom na to, že si nešťastný pár siahol na život dobrovoľne, nastal problém s roz-lúčkou v katolíckom duchu. Preto, v utorok 27. augusta, nad spoločným hrobom predniesol dojímavú reč evanjelický farár Štefan Linberger. Dcéru prišli na poslednú cestu vyprevadiť obaja rodičia, brat a teta. Truhly pokryté vencami nasledovala aj matka mladého muža a veľký pohrebný sprievod Kežmarčanov.

Gizela a Jozef si veľmi želali spoločne zostarnúť v objatí lásky. Boli však ochotní vzdať sa ďalších dní života, ak by nemohli stať bok po boku. Nespravili nič, za čo by si zaslúžili odsúdenie, či opovrhnutie. Práve naopak, svojou láskou dokázali, že ich ani smrť nerozdelí!

Doslov

122 rokov je dlhá doba. Dnes si už nik nepamätá na tváre za-milovanej dvojice. V šume Tatranských skál sa stratil aj ich hlas plný nehy. Nám však ostal, na Kežmarskom historickom cinto-ríne, spoločný hrob s menami, ktoré môžeme smelo prirovnať k Rómeovi a Júlii.

Vďaka pani Judite, ktorá sa postarala o obnovu takmer zanik-nutého hrobového miesta, pretrvá príbeh veľkej lásky ešte veľa rokov, za čo jej parí nesmierna vďaka.

Podakovanie si zaslúžia všetci, ktorí mi pomáhali pri zhro-mažďovaní historických podkladov a ich neľahkom preklade. A ešte niečo. Iste je po celom Slovensku veľa pietnych miest, ktoré strážia rôzne príbehy. Nedovoľme, aby sa rozplynuli v prúde času.

Text a fotografie Jaroslav Šleboda - JADRO

Najväčší cintorín je v Košiciach

Košice majú najrozsiahlejšie pohrebisko na Slovensku. Je ním Verejný cintorín s rozlohou viac ako 32 hektárov a zhruba 32-tisícimi hrobovými miestami. Začiatok výstavby cintorína siaha do osemdesiatych rokov devätnásteho storočia, keď už boli kapacity starších mestských pohrebísk naplnené. K oficiálnemu otvoreniu cintorína došlo v roku 1889 po dokončení budovy pre správcu pohrebiska, ako aj pohrebnej kancelárie a márnice s piatimi boxmi.

Prvé hroby boli umiestnené v južnej časti cintorína. Postupne sa však toto pietne miesto rozširovalo smerom na sever ku kopcu nazývanému Šibeničný vrch, kde popravovali zločincov, ktorí neboli hodní popravy v centre Košíc. Miesto svojho posledného odpočinku tu najskôr našli dve deti – Andrej a Štefan. Prvý z menovaných mal v čase úmrtia len štyri roky a bol synom domáceho sluhu Antona Zsampa. Druhým zosnulým bol ročný chlapec tesára Ondreja Kovalcsika. Oboch nebožtíkov pochoval 1. júna 1889 pomocný duchovný Béla Mihályffy.

V súčasnosti sa už na cintoríne nachádzajú štyri sekcie, v ktorých sú pochované výlučne iba deti. Avšak okrem detských hrobov tu tiež natrafíte na desiatky krypt, kolumbárií a vojnových hrobov. Smrť šiestich tisícov Čechov, Slovákov, Maďarov, Nemcov, Rakúšanov, Rusov, Bulharov, Rumunov, Poliakov, Francúzov, Turkov a Talianov, ktorí umreli počas 1. svetovej vojny, pripomína pamätník znázorňujúci vojaka v zákope. Blízko spomenutého monumentu sa týči obelisk vybudovaný na počesť talianskych vojakov padlých na Slovensku v 1. a 2. svetovej vojne a slovenských vojakov, ktorí bojovali proti nacistom v Taliansku ako partizáni v rokoch 1943 – 1945.

Pozornosť návštevníkov si nepochybne zaslúži i pomník pripomínajúci obeť viac ako 3 000 sovietskych bojovníkov, ktorí padli pri oslobodzovaní Východného Slovenska. Pamätník je umiestnený v centrálnej časti cintorína a okolo neho je

rozmiestnených niekoľko individuálnych, ale i spoločných hrobov dôstojníkov a vojakov Červenej armády. Na parcele č. 12 sa taktiež nachádzajú hroby 122 československých a maďarských vojakov z 2. svetovej vojny.

Košický Verejný cintorín je taktiež miestom, kde je možné vzdať poctu hrdinovi SNP, veliteľovi partizánskych jednotiek operujúcich v oblasti Východného Slovenska – Ľudovítovi Kukorellimu. Ten bol pôvodne pochovaný v obci Habura vzdialenej približne 120 km od Košíc. Jeho telo však bolo približne pol roka po pohrebe v Habure exhumované a odoslané na súdnu pitvu, ktorá preukázala, že bol usmrtený guľkou kalibru 6,35 mm. Takéto náboje pritom bežne nepoužívala ani jedna z bojujúcich strán. Dodnes je preto otáznik, kto v skutočnosti Kukorelliho zabil a či jeho smrť nebola výsledkom sporu so sovietskym kapitánom Viktorom Kukiňom, ktorý obvinil Kukorelliho spolubojovníkov zo zrad. Kukorelliho hrob je zároveň jedným z miest, o ktoré sa má starať spoločnosť Rekviem s. r. o., spravujúca Verejný cintorín na základe nájomnej zmluvy s mestom Košice od novembra 1994. Starostlivosť o tento náhrobok totiž ustanovuje všeobecné záväzné nariadenie (VZN) mesta. Navyše, podľa VZN správca cintorína taktiež zodpovedá za stav spomenutých pamätníkov a hrobov vojakov z 1. a 2. svetovej vojny, ako i hromadného hrobu Košičanov, ktorých obesili maďarskí fašisti na stromoch pozdĺž Hlavnej ulice počas okupácie Košíc v januári 1945. Ďalej aj pamätníka Neznámeho vojaka, ktorý figuruje v zozname národných kultúrnych pamiatok a miesta posledného odpočinku odporcov fašizmu postrieľaných pri Ťahanovskom tuneli na sklone 2. svetovej vojny.

Teda okrem obvyklých povinností, akými sú kosenie, orezávanie stromov a živých plotov, odvoz odpadu, zametanie a čistenie komunikácií, údržba vodovodu, zber listia, či výkop hrobov, pracovníci Rekviem-u musia dohliadať aj na perfektný stav vzácnych hrobových miest a pamätníkov. Úsilie pracovníkov pohrebiska však z času na čas narušia vyčíňanie vandalov. V apríli tohto roka bolo poškodených asi 5 náhrobných kameňov, čo stále vyšetruje polícia. Avšak rozsah tohtoročného vandalizmu je neporovnateľný s udalosťou z apríla 2002, keď bolo poškodených 135 hrobov v samostatnej a oddelenej židovskej časti cintorína. Židovskej náboženskej obci sa, našťastie, vďaka finančným darom od štedrých jednotlivcov a príspevkom z rôznych organizácií podarilo zničené pohrebisko obnoviť. Verejný cintorín v Košiciach je tiež miestom

posledného odpočinku mnohých významných osobností. Pochovaný tu je napríklad sochár Vojtech Löffler, ktorý patrí k najvýznamnejším slovenským umelcom 20. storočia, akademický maliar Július Jakoby, alebo básnik Anton Prídavok. V decembri 1994 boli na košickom pohrebisku uložené telesné pozostatky Marcela Strýka, jednej z vedúcich osobností Nežnej revolúcie, filozofa, disidenta, zakladateľa Občianskeho fóra v Košiciach a poslanca SNR. Presný dátum jeho smrti nie je dodnes známy, nakoľko zomrel sám vo svojom byte, po vykrvácaní prasknutých pažerákových žíl. Obhliadajúci lekár dokázal určiť iba približný termín úmrtia – niekedy medzi 3. až 5. decembrom 1994. Preto nemá ani na náhrobku uvedený dátum smrti. Marcel Strýko bol in memoriam ocenený za trvalý prínos pre slobodnú demokratickú spoločnosť. Bielu vranu zaňho prevzal v roku 2012 syn Martin.

Pozornosť médií si vyslúžil aj pohreb kapitána Edmunda Makovníka, ktorý zahynul v Afganistane. Na slávnostnej smútočnej rozlúčke s kapitánom Makovníkom konanej dňa 2. januára 2014 sa zúčastnil vtedajší prezident SR Ivan Gašparovič a bývalý minister obrany Martin Giváč. Pri obhliadke tak rozsiahleho pohrebiska by ste však narazili aj na desiatky ďalších viac, či menej významných osobností.

Návštevníci cintorína navyše môžu obdivovať množstvo veveričiek pobežujúcich medzi náhrobkami. Pozitívom je i možnosť zapožičania si nádob na polievanie kvetov. Visia doslova na každom vodovodnom kohútiku. Príbuzní umierajúcich a tí, ktorí chcú byť pripravení na smrť už v predstihu, môžu prísť, aby si vybrali miesto svojho posledného odpočinku. Spoločnosť Rekviem pripravila niekoľko hrobov, ktoré ponúka na predaj. Napriek obrovskej rozlohe pohrebiska a doposiaľ neobsadeným hrobovým miestam je vysoko pravdepodobné, že sa v dohľadnej dobe kapacita cintorína naplní. Košičania však majú na

Hroby vojakov Červenej armády z 2. svetovej vojny

výber viacerých pohrebísk – urnový háj pri krematóriu na kraji mesta, cintoríny v mestských častiach Ťahanovce a Barca, tzv. Južný cintorín, ktorý sa nachádza za obradnou sálou na Verejnom cintoríne a ďalšie. Najnovším z nich je spomínaný Južný cintorín. Predaj výklenkov na ukladanie popolníc v kolumbáriách a urnových hrobov na tomto pietnom mieste spustila spoločnosť Rekviem v roku 2011.

Menovaná firma v minulosti taktiež spravovala cintorín svätej Rozálie, nachádzajúci sa na opačnej strane mesta, neďaleko Kalvárie, ktorý bol v máji 2016 prinavrátený rímskokatolíckej cirkvi. Podľa vyjadrenia súčasného správcu cintorína svätej Rozálie, farnosti sv. Ondreja v Košiciach, spoločnosť zabezpečovala riadnu údržbu pohrebiska viac ako desaťročie. Najjasnejší dôkaz o profesionalite Rekviem-u však poskytuje najmä súčasný stav košického Verejného cintorína.

Pripravil Mgr. Pavol Ičo, foto autor

ČLEN SDRUŽENÍ POHREBNICTVÍ **POHREBNÍ SLUŽBA NONSTOP NABÍZÍ**

SKLENĚNÝ HROB

Pomník/celý hrob z tvrzeného (kaleného) skla, pevný, odolný vůči rozbití, poškození a poškrábání, bez problémů pochozí.

MODERNÍ NEPŘEKONATELNÝ DESIGN

- ✱ Doživotní záruka ✱ Neomezená možnost témat a forem tisku, nápisů, fotografie zesnulého, verše, různé barvy, možnost použití vlastní fotografie oblíbeného místa, které měl zesnulý rád - chata, moře, hory, les, jakýkoli motiv dle přání.
- ✱ Zhotovení tvaru pomníku dle Vašeho návrhu (přání)
- ✱ Různé rozměry hrobu ✱ Grafické zpracování a návrhy ZDARMA ✱ Ze starého hrobu uděláme nový za třetinové náklady (formou nalepení skla na starý pomník) ✱ Velmi krátké dodací lhůty
- ✱ Mnohem snadnější údržba ✱ Ušetříte za montáž hrobu (pomníku), kterou zvládne dle přesného návodu téměř každý (skládá se pouze ze tří částí). V případě zájmu samozřejmě rádi zajistíme i montáž.

Dávidova hvězda, která bola v rokoch 1929 - 1947 umiestnená v jednej z košických synagóg na židovskom cintoríne.

Pôvod slov smrť a pohreb

Smrť

Slovo smrť malo v praslovančine, čiže v jazyku, ktorý používali predkovia Slovanov približne od 3. tisícročia pred n. l. až po prvú polovicu 9. storočia n. l., podobu *sъmьrtь*, s tvrdým znakom, tzv. tvrdým jerom, vyslovovaným ako krátke *u* po *s*, a dvoma mäkkými jermi, vyslovovaným ako veľmi krátke *i*, ktoré nasledovali po písmenách *m* a *t*. Uvedený výraz však pravdepodobne vznikol spojením ešte starších indoeurópskych pojmov (slov patriacich do spoločného indoeurópskeho prajazyka, z ktorého sa neskôr vyvinuli všetky indoeurópske jazyky vrátane slovenčiny) *su-* (dobrý, šťastný) a *mr-ti* (smrť).

V jazyku Slovanov teda slovo *sъmьrtь* pôvodne znamenalo „dobrá smrť“, pričom sa používalo na označenie smrti prirodzenej a nenásilnej. Pre násilnú smrť existovalo už v praslovančine slovo *voržьda*, t. j. vražda, zapisované v staroslovenčine – jazyku, v ktorom zvestovali Cyril a Metod kresťanskú vieru obyvateľom nášho územia, ako vražda.

V zachovaných slovenských písomných pamiatkach sa slovo smrť objavilo po prvý raz v písomnosti zo Zvolena, pochádzajúcej z roku 1445. Slovné spojenie viesť na smrť (vo význame viesť niekoho na popravu) bolo zaznamenané už v jednej z najstarších slovenských literárnych pamiatok – Žilinskej mestskej knihe, v rámci zápisu z roku 1473. O časej smrti, čiže o smrti predčasnej, zasa hovorí zmienka v dokumente z Martina datovaného do roku 1597. Pokuta smrti, čiže trest smrti, je spomenutá v Banskó-Štiavnickom texte z roku 1670.

Výraz hodina smrti sa v rámci slovného spojenia „pri poslednej hodine smrti“ (pri poslednej hodine smrti) objavil v dokumente z Ružomberka datovaného do roku 1610.

Slovo smrť sa už od dávnych čias taktiež spájalo aj s obetovaním sa za vlast. Dokazuje to veta: „Dobre gest y smrt podstupiti pro vlast swu mylu“ (Dobré je i smrť podstúpiť pre vlast svoju milú) zaznamenaná v texte z Banskej Bystrice v roku 1610. O otrávenom jedle prinášajúcom smrť zasa hovorí spisovateľ J. Z. Kabarecz vo svojom takmer tisícstranovom diele *Tresettri gintasermones* (Tridsaťtri konverzácií) z roku 1753. Výraz osídla smrti (v tvare: „osídla smerti“) zaviedol do literatúry D. Mokoš. Preukázateľne sa spomenuté slovné spojenie po prvý raz objavilo v jeho spise *Sermo nesprofesto* (Konverzácie na hostine) z roku 1758. Slovné spojenie večná smrť, v zmysle pekelného zatratenia, sa po prvý raz objavilo v rukopise J. Lovcsániho *Katechizmus článkuw wjri krestanskeg* (Katechizmus článkov

vieri kresťanskej) z roku 1736. Pojem smrť tiež býval súčasťou záverečných formuliek listov. O uvedenej skutočnosti svedčia slová: „...poslušni poddani do smrt“ zaznamenané v písomnosti z Lednických Rovní v roku 1746 alebo veta: „zustávame až do smrti werny poddany“, ktorú obsahuje text z obce Lešť datovaný do roku 1769.

O smrti hovoria i viaceré slovenské príslovia a porekadlá. Z obdobia stredoveku a ranného novoveku sa zachovali napríklad tieto: „nech bude kráľ nebo kníže, i cisáre smrt zloží níže“, „smrt gest bjdnym wdeczna, bohatym nesmaczna“ (t. j. „smrť je dobrá pre biednych, bohatým však nie je osozná“, teda obrazne povedané: lepšia dobrá smrť, ako zlý život) alebo „čjmdalé w swete, tymbližsej smrti“ (t. j. čím dlhšie vo svete, tým bližšie k smrti). Čo sa týka spôsobu zápisu slova smrť v rámci pravidiel slovenského jazyka, ten sa od dôb tvorcu prvej podoby spisovnej slovenčiny, Antona Bernoláka, nezmenil. Vo všetkých kodifikačných príručkách slovenčiny bol výraz smrť zaznamenaný v rovnakej forme, akú používame aj v súčasnosti.

Pohreb

Základ slova pohreb pochádza zo zastaralého slovesa „hriebsť“, ktoré sa dnes používa iba výnimočne a obvykle sa nahrádza výrazom „hrabať“. V praslovančine malo sloveso hriebsť zrejme podobu grebti alebo grebo a ide o výraz príbuzný so staroindickým grbh-nati (uchopuje), nemeckým graben (kopat, ryt) a litovským grebti (hrabať, uchvacovať), pričom zrejme vznikol z indoeurópskeho pojmu grebh odkazujúceho na hrabanie, rytie, uchopenie, či zahrabanie.

Samotné slovo pohreb však bolo s najvyššou pravdepodobnosťou vytvorené ako odvodenina od nárečového tvaru po-hriebsť (zahrabať mŕtveho), alebo bolo odvodené od sloves pohrebiť, pohrebať (pochovať), súvisiacich s praslovaniským tvarom grabati (hrabať). O pohrebe sa môžeme dočítať v Žilinskej mestskej knihe, ktorá obsahuje zápis z roku 1473 nasledujúceho znenia: „muz gednoho syna pohrebyl“ (t. j. muž pochoval jedného syna).

Samotné slovo pohreb sa však preukázateľne objavilo až o sto rokov neskôr v spise zo Sučian. No i keď už v šestnástom storočí mnohí Slováci preukázateľne zapisovali slovo pohreb rovnako ako dnes, a v rovnakej forme tento výraz uvádzajú kodifikačné príručky slovenčiny od čias Bernoláka, archívne dokumenty dokazujú, že v niektorých oblastiach Slovenska boli uprednostňované tvary pohrab, pohrb, ako aj funus, či fúnus.

V stredovekých a rannonovovekých spisoch však môžeme nájsť okrem rôznych podôb slova pohreb i množstvo príbuzných výrazov. Prídavné meno pohrebný bolo v rámci slovného spojenia „z offer pohrebných“ zaznamenané v texte z Radvane v roku 1609. Heslo pohrebná fakľa (v podobe: „pohrebni fakla“) zasa obsahuje Maďarsko – slovenský slovník A. Latsnyho z 18. storočia.

O zariaďovaní pohrebu sa môžeme dočítať už v písomnosti z Turca datovanej do roku 1648. Výraz pohrebenie (pochovanie) bol zapísaný v slovenskom rukopisnom preklade Komenského diela *Ianua lingvae latinae reserata aurea* (Zlatá brána jazyka latinského otvorená) z roku 1666. Pohrebené telo (pochované telo) spomína A. Pistoris vo svojej knihe *Instructiones salutaris poenitentiaeter tijordinis* (Pokyny pre blahodarné pokánie tretieho rádu) z roku 1749 a pojem pohrebovanie (pochovávanie) bol použitý napríklad v spise z Turian v roku 1666. So slovom pohreb taktiež úzko súvisí slovo pohrebniak, resp.

hrobár. Na Slovensku sa preukázateľne objavilo v knihe *Dictionarium Slavico-Latinum* (Slovensko – latinský slovník) z 18. storočia, kde autor pridal k latinskému heslu „funerarius“ slovenské ekvivalenty: „pohrebniak, hrobár“, pričom slovenský výraz pohrebniak bol podľa spomenutej príručky rovnocenný tiež s latinskými slovami „pollincto“ a „humator“.

Staré slovenské písomnosti obsahujú aj zmienku odkazujúcu na pochovávanie samého seba. V súvislosti s alkoholizmom poukazuje na túto činnosť súvetie: „tak hľboce se wynem každodenne pohrbowal, že y z rozumu wypadnúce od mrtweho nebil rozeznan“ (tak hlboko sa vínom každodenne pochovával, že i kvôli strate rozumu bol na nerozoznanie od mŕtveho). Nachádza sa v knihe nemeckého autora M. Pexenfeldera, ktorej preklad s názvom *Kazatale hystorického neobičejnych prybehů* w príklady ku wynaučeny krestyanskému dokončil E. Nozdrovický v sedemdesiatych rokoch 18. storočia.

Pripravil Mgr. Pavol Ičo

Literatúra:

BERNOLÁK, A.: *Slowár Slowenský Česko-Latinsko-Nemecko-Uherský*. 1825. Dostupný online: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/bernak/>>.
HALAGA, O. R.: *Východoslovenský slovník: historicky dokumentovaný (921 – 1918); paralely české, slovenské ekvivalenty*. II. diel, P – Ž. Košice: UNIVERSUM, 2002. 768 s. ISBN 80-89046-05-3.
KRAJČOVIČ, R.: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2009. 343 s. ISBN 80-223-2526-4.
KRÁLIK, L.: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.
MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha: Vydavatelství ČSAV, 1957. 627 s.
MAJTÁN, M. (red.): *Historický slovník slovenského jazyka III, O – P* (pochytka). Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 1994. 653 s. ISBN 80-224-0429-2.
MAJTÁN, M. – KUCHAR, M. – SKLADANÁ, J. (red.): *Historický slovník slovenského jazyka V, R – rab. Š – švrkotať*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2000. 692 s. ISBN 80-224-0628-7.
ŠTÚR, L.: *Nauka reči slovenskej*. 1846.
Dostupné online: <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1808/Stur_Nauka-reci-slovenskej/1#axzz4lsUDzSCn>.

www.zastupitelstvo.eu

Vyskúšajte základný balík zdarma!

- Digitálne zastupiteľstvo
- Transparentná obec
- Minimálne náklady
- Okamžite k dispozícii
- Zasadnutia
- Materiály
- Uznesenia
- Záväzné nariadenia

Smrť je súčasťou kolobehu života. Odchádzať by sme však mali dôstojne...

Umieranie a starostlivosť o nevyliciteľne chorých či zomierajúcich je téma, o ktorej sa často nehovorí. Ako prezrádza v rozhovore Jana Červenáková, riaditeľka neziskovej organizácie Viaticus a tiež jej zakladajúca členka, otvárať debaty o tabuizovaných témach súvisiacich so zomieraním, a zároveň poskytovať poradenstvo v tejto oblasti, je v praxi veľmi dôležité. „Na svet sa sami nerodíme a nemali by sme sami ani odchádzať. Ľudia však v posledných chvíľach svojho blízkeho nevedia, čo robiť, ako sa správať, aké majú možnosti, ak sa chcú o svojich príbuzných postarať doma. Štát je veľkým dlžníkom tejto témy, a preto ju otvárame.“

Predstavte nám aktivity vášho občianskeho združenia i myšlienku posunúť smerovanie na Slovensku, čo sa týka starostlivosti o dlhodobo chorých a zomierajúcich, na vyššiu úroveň.

V zdravotníctve sa pohybujem dlhé roky. Aj s doktorom Jánom Gajdošom, zakladateľom a predsedom správnej rady neziskovej organizácie VIATICUS, sme vnímali, že zdravotníctvo postupne upadá, najmä čo sa týka starostlivosti o dlhodobo chorých a zomierajúcich. Stretávali sme sa s bezmocnosťou rodín v rôznych životných situáciách a nevedeli sme im pomôcť. Pritom dôstojnosť človeka a rešpektovanie jeho prání by mali byť na prvom mieste.

V takýchto chvíľach sú príbuzní neraz ponechaní sami na seba, nevedia si poradiť v takejto situácii ani s rôznymi traumatizujúcimi zážitkami, ktoré si neraz nechávajú len pre seba. Aj z tohto dôvodu sme sa rozhodli v máji minulého roka založiť neziskovú organizáciu, aby sme tému zomierania zbavili anonymity a naopak, ocenili prácu tých, ktorí robia neuveriteľne záslužnú prácu za nedocenených podmienok.

Umieranie v kruhu rodiny, výstava „SMRT“ Národní Muzeum Praha

Prvou vašou aktivitou bol prieskum verejnej mienky agentúry STEM/MARK. Aké závery priniesol?

Prieskum vznikol v spolupráci s agentúrou STEM/MARK v nadväznosti na projekty realizované v Českej republike od roku 2011. Výskum sa zameriaval na otázky týkajúce sa vnímania umierania a konca života, na tzv. „vopred vyslovené prania“; na starostlivosť o umierajúce osoby v domácom prostredí; na oznamovanie zlých správ a tiež na otázky súvisiace s paliatívnou starostlivosťou.

V minulosti bola na Slovensku silná tradícia rôznych rituálov pochovávaní. Ľudia brali ako svoju vnútornú povinnosť, aby sa o svojho blízkeho postarali a odprevadili ho na poslednej ceste životom. Prirodzene, za mnohé roky sa zmenil náš spôsob života, avšak posledná etapa života každého človeka zostáva rovnaká, mení sa iba spôsob jeho odchodu. Konečná etapa života zomierajúceho však zvyčajne prebieha úplne inak, ako by reálne chceli. Na vidieku sa ešte aké-také pohrebné zvyklosti dodržiavajú, vo veľkých mestách je to prakticky nemožné kvôli veľkej anonymite ľudí. Osamelý starý človek jednoducho často odíde na večnosť sám a vôbec nikomu nechýba...

Veľké percento ľudí chce zomierať doma, v kruhu svojej rodiny, situácia v praxi je však iná, zomierajú spravidla v nemocniciach. Kde vidíte najväčšie rezervy v praxi?

Starostlivosť o dlhodobo chorých a zomierajúcich musí byť iniciovaná štátom, ktorý má v rukách rôzne možnosti na zmenu systému. Chýbajú nám niektoré inštitúty, ktoré to umožňujú, napríklad opatrovateľské domy, domáce ošetrovateľky, dostatočná možnosť poskytovať paliatívnu starostlivosť doma. Dôležité je nastaviť pravidlá tak, aby sa starí ľudia cítili v starobe lepšie ako dnes a posledné chvíľe v živote prežívali v kruhu svojej rodiny.

Nezmenia to žiadne vyhlášky či predpisy, ale celková spoločenská snaha všetkých, ktorí sa zúčastňujú tohto procesu. Pozrime sa, ako funguje situácia v tejto oblasti v susednom Rakúsku či Česku. Nemôže dochádzať k situácii, aby

v domovoch pre seniorov na Slovensku musel najskôr niekto zomrieť, aby na jeho miesto mohol nastúpiť niekto iný, ktorý chce jeseň svojho života dožiť v takomto zariadení, prípadne nemá inú možnosť. Treba pomenovávať veci zatiaľ nevyslovené, ktoré súvisia so smrťou a umieraním. O týchto témach sa totiž mnoho nehovorí – ešte menej na spoločenskej, než na individuálnej úrovni. Mnoho ľudí ani po smrti blízkeho nevie, ako sa má správať, či vyjadriť svoj smútok i spoluúčasť, jednoducho žiť svoj ďalší život.

Prekvapil vás v niečom prieskum, alebo potvrdil vaše domnienky?

Možno povedať, že potvrdil naše očakávania. Ľudia by chceli umierať doma a v kruhu svojich blízkych, nechcú umierať sami a túžia sa rozlúčiť so svojou rodinou. Väčšina oslovených respondentov bola presvedčená, že za určitých podmienok je možné starať sa o nevyliciteľne chorého či umierajúceho doma, a že domáca starostlivosť s podporou profesionálov je v tejto situácii to najlepšie. Zdravotníci aj bežná populácia sa zhodujú v tom, že lekári nemajú na vážny rozhovor s pacientom a rodinou čas, ale mali by si ho urobiť. Často bola spomínaná nedostatočná diskusia o tejto problematike. Ľudia majú málo informácií aj medzi zdravotníckym personálom; vnímajú potrebu systémových zmien, nedostatok hospicovej či paliatívnej starostlivosti. V tejto oblasti evidentne na Slovensku chýba zatiaľ akákoľvek osвета.

Takže dostatočná osveta dokáže rozprúdiť potrebné diskusie v tomto smere?

Pevne veríme, že áno. Ďalším krokom, ktorý z našej strany bude nasledovať, je vzdelávanie. Lekári sa pri zomierajúcom pacientovi skôr zameriavajú na medicínsku stránku, nie na tú emocionálnu. Syndróm vyhorenia sa objavuje najčastejšie v skupine týchto profesií, keďže ich hlavnou náplňou práce je kontakt s ľuďmi. Viac ako polovica zdravotníkov ani raz neabsolvovala žiadny druh vzdelávania, týkajúceho sa starostlivosti o umierajúcich pacientov, pritom mnohí by pri tom o takéto kurzy mali záujem.

Lekári pritom neraz ani nevedia, ako s chorým komunikovať o smrti a informácie o jeho posledných chvíľach zhrnú pár vetami do záverečnej lekárskej správy. Umieranie je však proces, ktorý tvorí bežnú súčasť nášho života. Táto udalosť môže nastať prakticky u kohokoľvek z nás, prípadne v našej rodine, v tomto smere je „spravodlivá“ pre všetkých. Každého však čaká v inej fáze života, v iných podmienkach... Jej priazeň sa však nedá kúpiť. Pokiaľ ide o vzdelávanie v tejto oblasti, je to dlhodobá úloha nielen pre štát, zamestnávateľov, ale aj pre nás ostatných, aby sme si vzájomne uvedomovali jej dôležitosť. V zahraničí existujú dlhodobé programy, samostatný inštitút sprievodcu zomieraním. U nás túto úlohu niekde nahrádzajú kňazi, inde sestričky či iní zdravotnícki pracovníci.

Umieranie v Hospici, archív redakcie

Ilustračné foto, autor Peter Pauk, archív redakcie

MUDr. Ondřej Sláma Ph.D.: Zomierať doma v blízkosti príbuzných alebo v sterilnom nemocničnom prostredí, túto otázku riešia mnohí. Kým tá prvá predpokladá ľahší odchod z materiálneho sveta, druhá môže byť pre chorého, ktorý je ešte schopný vnímať chvíle pred smrťou, útrpným momentom.

Ako vy hodnotíte paliatívnu starostlivosť v nemocniciach na Slovensku?

Paliatívna medicína za posledné roky zaznamenala mnohé úspechy, ktoré pomáhajú najmä onkologickým pacientom, keďže tí trpia najvýraznejšími ťažkosťami. Smrť jednoducho patrí k životu a hoci sa paliatívna medicína nevenuje priamo ozdraveniu človeka, ale pomáha mu pripraviť sa na jeho koniec, predstavuje obrovskú pomoc pre zomierajúceho i pre jeho príbuzných. Je to podľa mňa náročný a značne podceňovaný odbor medicíny. V tomto smere by mala byť lepšie nastavená aj naša legislatíva a určite treba odtabuizovať tému paliatívnej medicíny tak u odbornej, ako aj laickej verejnosti.

Prezraďte nám vízie vašej neziskovej organizácie na ďalšie mesiace?

Smrť sa preniesla z rodiny do inštitúcií a nám chýbajú nástroje, ktorými by sme umožnili prežiť odchádzajúcemu koniec života tak, aby zomieral dôstojne. Toto chceme, ak to bude v našich možnostiach, aspoň čiastočne zmeniť. Našou víziou je podporiť vytvorenie sociálneho zdravotníctva a mať integrovanú koncepciu dlhodobej zdravotnej starostlivosti, kde sa zoberú do úvahy zdravotnícke i sociálne aspekty. Aj z tohto dôvodu sme pred pár mesiacmi spustili webový portál zomieranie.sk. Chceme takto sústrediť na jedno miesto maximum dostupných informácií súvisiacich s témou umierania a smrti, aby tí, ktorí potrebujú nejakú formu pomoci, hľadajú informácie alebo odpovede na otázky, súvisiace s touto témou, neboli stratení vo virtuálnom priestore čiastočných informácií z rôznych zdrojov.

Pripravila Zuzana Voštenáková

Ak niekomu na sklonku života dochádzajú sily, spravidla začína uvažovať nad tým, ako odíde z tohto pozemského sveta, alebo i nad tým, čo má odznieť na jeho poslednej rozlúčke, prípadne, kde a ako si želá byť pochovaný. Často tieto predstavy po jeho smrti zmaria jeho najbližší a pochovávajú ho podľa svojich predstáv. Pritom až do roku 2005 v slovenskej legislatíve platilo, že treba podľa možnosti vyhovieť prianiu zosnulého. Až keď ten neurčil druh či spôsob svojho pohrebu, prišlo na rad rozhodnutie obstarávateľa. Ako prezrádza v rozhovore advokát Milan Ficek z advokátskej kancelárie JUDr. Ficek & Ficeková, ideálne by bolo, aby pozostalí, respektíve ten, kto obstará pohreb, rešpektoval ešte za života vyjadrené prianie svojho blízkeho.

Rešpektovať prianie zosnulého po smrti?

Naša legislatíva má rezervy

Ktoré časté situácie môžu nastať pri organizácii pohrebu po zosnulom a bývajú zdrojom mnohých konfliktov? Predstavy príbuzných predsa bývajú rôzne...

Z praxe sú v prípade zomrelých osôb najčastejšie konflikty až o dedičstvo, ktoré sa prejavia práve v konaní o dedičstve. Spory o samotnú organizáciu pohrebu spravidla nebývajú v praxi až také časté, čo je do istej miery stále spojené s ustálenými postupmi, keď sa zomrelí pochovávajú na pohrebiskách, spravidla v miestach, kde žili a rodina sa zväčša aj dohodne na tom, kto pohreb obstará. Okrem uvedených sporov vznikajúcich v dedičskom konaní sú ale pomerne časté spory aj medzi blízkymi osobami zomrelého v prípade, ak časť blízkych osôb chce a požiada Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou o nariadenie pitvy a časť blízkych osôb zomrelého to odmieta. Vtedy je na posúdení Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ako danú situáciu posúdi a či pitvu nariadi. Práve z dôvodu, že predstavy príbuzných bývajú často rôzne, zákon o pohrebníctve zavádza inštitút obstarávateľa pohrebu, ktorý samostatne rieši mnohé otázky spojené s organizáciou pohrebu.

Ak žijú druh a družka spolu – ako je to s organizáciou a vybavovaním pohrebu?

Súčasná právna úprava pohrebníctva, vrátane organizovania pohrebu je primárne upravená v zákone č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve, doplnkovo aj v zákone 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti. Právna úprava vykonávania pitvy je následne upravená v zákone č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou v účinnom znení. Významným podzákonným právnym predpisom je potom metodické usmernenie Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou k vykonávaniu prehliadky mŕtveho tela č. 01/2014.

Súčasná právna úprava, najmä v oblasti organizovania pohrebu je len minimálna. Upravuje len najzákladnejšie aspekty a nepredvída vznik mnohých sporných situácií, ktoré môžu nastať. Zákon o pohrebníctve ani iný právny predpis neobsahujú žiadnu špecifickú úpravu organizovania pohrebu. Obstarávateľom pohrebu je osoba, ktorá sa preukáže listom

o prehliadke mŕtveho a štatistickým hlásením o úmrtí a obstaráva pohreb. List o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie o úmrtí vyplní lekár (ktorý má k tomuto úkonu oprávnenie vydané Úradom pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou), ktorý vykonal prehliadku mŕtveho tela. Tento list je lekár povinný vyhotoviť práve v štyroch rovnopisoch – dva je povinný odovzdať matrike, jeden založí do zdravotnej dokumentácie. Práve štvrtý rovnopis lekár vydá obstarávateľovi pohrebu.

Na čo sa v tomto prípade prihliada po právnej stránke?

Zákon o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti, ako aj zákon o pohrebníctve ustanovuje, že úmrtie sa bezodkladne oznamuje blízkym osobám zomrelej osoby. Blízkymi osobami je podľa paragrafu 116 Občianskeho zákonníka príbuzný v priamom rade, súrodenec a manžel a rovnako aj iné osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťovala ako vlastnú ujmu. Teda, v súlade s touto definíciou môžu byť v závislosti od konkrétnych okolností toho-ktorého prípadu považované za navzájom blízke osoby aj osoby v postavení druh – družka. Oznamovateľ úmrtia (spravidla poskytovateľ zdravotnej starostlivosti) však nemusí mať vždy vedomosť o tom, že zomrelý mal druhu či družku. Úmrtie teda môže oznámiť napríklad len súrodencom, rodičom, deťom a podobne.

Nedochádza v takýchto prípadoch k náročnému dokazovaniu, kto je vlastne blízka osoba?

Keďže v objektívnych možnostiach poskytovateľa zdravotnej starostlivosti nie je skúmať, ako sa blízke osoby dohodli na tom, ktorá z nich obstará pohreb, poskytovateľ spravidla vydá list o prehliadke mŕtveho a štatistickom hlásení o úmrtí prvej blízkej osobe, s ktorou sa za týmto účelom stretne a ktorá mu bude tvrdiť (hoci by ho aj klamala), že obstará pohreb. Tým sa táto blízka osoba dostáva do pozície obstarávateľa pohrebu a celá organizácia pohrebu je od tohto momentu v pôsobnosti tejto blízkej osoby. Ak by prvou blízkou osobou, ktorej bol odovzdaný list o prehliadke mŕtveho spolu so štatistickým hlásením o úmrtí bola družka, je postup rovnaký, ako keby

bola obstarávateľom akákoľvek iná osoba. Zákon totiž danú situáciu nijakým spôsobom neupravuje, preto sa uplatňujú len tieto všeobecné ustanovenia. Toto je jedna z oblastí, ktoré by si vyžadovali novelizáciu a detailnejšiu úpravu. Súčasné právne vákuum v tejto oblasti totiž v praxi často môže vyvolať rôzne spory medzi druhom/družkou zomrelého a ostatnými blízkymi osobami zomrelej osoby.

Keď ide o manželov, z ktorých jeden zomrie, a jeho rodičia či deti si želajú pochovať ho inak – na inom mieste, nie do zeme, ale spopolniť – koho prianie sa bude v tomto prípade rešpektovať? Deti či manželky?

Aj v prípade takýchto sporov blízkych osôb zomrelého o tom, ako pochovať zomrelého (či do hrobu alebo spopolniť), alebo na akom mieste, rozhodujúce podľa súčasnej právnej úpravy je práve rozhodnutie obstarávateľa pohrebu. Ním je spravidla blízka osoba, to však nie je podmienkou. Podmienkou však je, že je to vždy ten, komu lekár vydal list o prehliadke mŕtveho a štatistickom hlásení o úmrtí – ten lekár vydá tomu, kto mu tvrdí, že obstaráva pohreb. Je výlučne na obstarávateľovi pohrebu, či zvolí pochovanie do hrobu či spopolnenie. Rozhodujúce je teda len to, kto bude obstarávateľom pohrebu. Ani v tejto časti však zákon neustanovuje bližšie žiadne kritériá. Je to vždy ten, kto tvrdí, že obstaráva pohreb a ktorému za týmto účelom vydal prehliadajúci lekár mŕtveho tela zomrelého vyššie spomenutý list. Z uvedených dôvodov by preto bolo žiaduce, aby zákon ustanovoval postup v prípade, ak sa pozostalí nedohodnú na tom, kto z nich obstará pohreb. Respektíve aby v prípade sporu jednoznačne definoval, kto obstarávateľom bude. Súčasné právne vákuum totiž predstavuje vysoký stupeň právnej neistoty a môže spôsobovať pozostalým veľmi nepríjemné problémy v rámci organizácie pohrebu.

K akým sporom v praxi často dochádza pri vybavovaní pohrebu či následnom mieste uloženia?

Vzhľadom na to, že zákon o pohrebníctve zveruje práve obstarávateľovi pohrebu široké oprávnenia spojené s právom určiť, ako bude zomrelý pochovaný, kde bude pochovaný a podobne, v praxi je tak vylúčený právny spor medzi obstarávateľom pohrebu a ostatnými pozostalými. Samozrejme, fakticky spor môže medzi obstarávateľom pohrebu a ostatnými pozostalými existovať, no tento nemá právnu relevanciu. Zákon o pohrebníctve totiž nedefinuje, že na prijatie určitého rozhodnutia týkajúceho sa organizácie pohrebu, napríklad aký druh pohrebu má byť zabezpečený, či a aká cirkev alebo náboženská spoločnosť sa má zúčastniť na záverečnom obrade, sa vyžaduje aj súhlas ostatných osôb – postačuje preto rozhodnutie obstarávateľa pohrebu. Spor môže vzniknúť medzi príbuznými práve pri vydávaní listu o prehliadke mŕtveho a štatistickom hlásení o úmrtí. Riešenie tohto sporu však nie je v právomoci lekára, ktorý spravidla tento list vydá prvej z blízkych osôb. Súdne spory o určenie obstarávateľa pohrebu sú v tomto smere vylúčené – ak by totiž do 96 hodín od úmrtia nikto pohreb nezabezpečil, táto povinnosť by priamo zo zákona, uplynutím tohto času, prešla na obec.

Pokiaľ, napríklad, nebožtíka rodina spopolniť, ale nevie sa dohodnúť, u koho bude urna s popolom – ako to riešiť? Sú časté takéto prípady?

Aj v tomto prípade platí, že rozhodujúce postavenie má obstarávateľ pohrebu. Zákon o pohrebníctve totiž jednoznačne určuje, že v prípade spopolnenia je krematórium povinné vyzvať práve obstarávateľa pohrebu na prevzatie urny. Súčasne zákon o pohrebníctve explicitne ustanovuje povinnosť prevádzkovateľa krematória vydať urnu s popolom len obstarávateľovi pohrebu alebo ním písomne splnomocnenej osobe. Žiadnej inej osobe nemôže prevádzkovateľ krematória vydať urnu s popolom. Ak by to porušila, dopustila by sa protiprávneho

JUDr. Milan Ficek

konania, za ktoré by jej mohla byť uložená sankcia. Rovnako platí, že ak obstarávateľ pohrebu neprevzal urnu s popolom do 12 mesiacov odo dňa spopolnenia, prevádzkovateľ krematória je oprávnený urnu s popolom otvoriť a popol uložiť do spoločného hrobu na pohrebisku – ani keby teda nastala situácia, že obstarávateľ pohrebu nepreberie urnu s popolom do 12 mesiacov, prevádzkovateľ krematória nemôže vyzvať ani odovzdať urnu s popolom inej (hoci aj blízkej) osobe, môže ju len uložiť do spoločného hrobu na pohrebisku.

Do akej miery je potrebné brať do úvahy posledné prianie zosnulého, kde a ako má byť pochovaný? Do závetu sa takéto priania zvyčajne neuvádzajú. Čo ak rodina rozhodne inak...?

Veľkým nedostatkom súčasného zákona o pohrebníctve je, že všetky kľúčové oprávnenia rozhodnutia v rámci organizácie pohrebu zveruje výlučne jedinej osobe, a to obstarávateľovi pohrebu. V minulosti, až do roku 2005 platilo ustanovenie, že ak sú splnené všetky predpísané podmienky pohrebu, ktorý si mŕtvy zvolil, treba podľa možnosti jeho prianiu vyhovieť. Iba ak mŕtvy neurčil druh pohrebu, určoval ho ten, kto ho obstaráva. Toto ustanovenie od roku 2005 ale už nie je súčasťou právneho poriadku, čo možno hodnotiť ako určitý krok späť. Nie je totiž racionálny dôvod na to, aby sa nerešpektovalo v prvom rade prianie zomrelého.

V súčasnosti teda nie je z právneho hľadiska ustanovená žiadna povinnosť obstarávateľa pohrebu rešpektovať prianie zomrelého, hoci z hľadiska morálneho by tomu tak malo byť. Ideálne preto za súčasného stavu je skutočne to, aby pozostalí, respektíve ten, kto obstará pohreb, rešpektoval za života vyjadrené prianie zomrelého, hoc to nie je preňho právnou povinnosťou. Čo sa týka uvádzania prianí zomrelého o pohrebe do závetu, tieto ustanovenia z právneho hľadiska nezaväzujú dedičov a navyše, súd (prostredníctvom povereného notára ako súdneho komisára) oboznamuje účastníkov dedičského konania so závetom až v dedičskom konaní. Aj z tohto dôvodu je preto vhodné, aby zomrelý svoje prianie týkajúce sa organizácie pohrebu vyjadril svojim blízkym, prípadne iným osobám, aj priamo (nie len formou závetu) za života.

Pripravila Zuzana Voštenáková

ERA®
POHREBNÉ SLUŽBY

Non stop **0918 560 422** www.psera.sk
Krátka 7, Prešov | 17. Novembra 68, Sabinov | Dolný 38, Veľký Šariš

NEZÁBUDKA

**POHREBNÉ SLUŽBY
SPRÁVA CINTORÍNOV**
ŽIAR NAD HRONOM - KREMNICA
0910 9999 50 0903 508 274

Pohrebníctvo Ecker
Kompletné pohrebné služby

Poskytujeme služby v okresoch
Malacky - Skalica - Senica

www.pohrebnictvo-ecker.sk

Kontakt: 34/772 2495
NON STOP: 0905 522 662, 0905 522 663

 **Profesionálna
pohrebná služba
Ladislav Stríž**

NON STOP 0903 765 309
www.pohrebnaslužba.sk

Tri generácie v pohrebníctve
60 rokov skúseností a praxe

Trojičné námestie 12
Podunajské Biskupice
Bratislava

**Pohrebné a cintorínske služby
Peter Pastorok**

Poskytujeme kompletne služby:
Levice, Vojenská 4
Želiezovce, Cintorínska 3
Kalná nad Hronom, Viničná 32

NEPRETRŽITÁ SLUŽBA

Levice - 0917 774 976
Želiezovce - 0908 766 897
Kalná n. Hronom - 0903 729 383

 Pohrebné služby LAuK

Jednotka na celom
území okresu Žilina

Európska kvalita
Pohrebné i cintorínske služby

www.lauk.sk

Nepretržitá služba: **0905 431 389**
Kancelária: **41/568 33 34**

TOPA
ECO - URNA

www.topa.sk

Urna je vyrobená z ekologic-
ky rozložiteľných materiálov

Kontakt: 0903 910 656
topa@topa.sk

 DOMINE
POHREBNÉ SLUŽBY
TEMETKEZÉSI SZOLGÁLTATÁSOK

Nám.Á.Vámberyho 53/10B, 929 01 Dunajská Streda
NON STOP 0917 464 354, 031 550 11 31, www.domine.sk

TOPA.sk

**FIRMA TOPA PREDSTAVUJE SVOJU NOVINKU
MEDZI SPOMIENKOVÝMI PREDMETMI.**

“ **TOPA Touch** sú prívesky vyrobené zo zlata, alebo striebra,
v ktorých sa nachádza originálny odtlačok prsta milovanej osoby.
Tieto neobyčajné prívesky zároveň pozostalých „fyzicky“,
spájajú s ich milovanou osobou, ktorá opustila tento svet. ”

TOPA Touch Memory dáva pozostalým pocit
že ich milovaná zosnulá osoba je stále pri nich,
a preto by tieto prívesky nemali chýbať
v ponuke všetkých kvalitných pohrebných služieb,
ktorým záleží na pocitoch pozostalých a chcú im
ich trápenie zo straty ich milovaných aspoň trochu utíšiť.

Bližšie informácie ohľadom spolupráce s nami nás neváhajte kontaktovať: **0903 910 656** topa@topa.sk

HE - DOSS s.r.o.

- rakvy z mäkkého dreva, drevotrieska , buk, dub a iné
- farba biela, metalíza čierna a rôzne iné klasické odtiene
- sociálne rakvy, štandardné, nadštandardné, nadrozmerné
- štvorhranné, šesťhranné

Kontakt

Oravská Polhora 1010, PSČ 02947

+421 911 375 721

+421 905 302 585

www.hedoss.sk